

אגעד אנק

על פרשת השבוע

פרשת שמות תשפ"ד

© כל הזכויות שמורות למו"ל. אין לקרוא בזמן התפילה וקריה"ת

בס"ד, בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות לדוא"ל: g.agedank@gmail.com

ועל זה השיבו המילדות: "כי לא כנשים המצריות העבריות" וכיון וגזירתך היא רק על העבריות ולא על המצריות אין כאן דינא דמלכותא, ועל כן "ויצו פרעה לכל עמו" שאפילו על המצריות גזר כדי שתהא גזירתו שווה אצל כולם.

ותרד בת פרעה לרחץ על היאר וכו' ותרא את התבה בתוך הסוף ותשלח את אמתה ותקחה (ב, ה)

בגמרא (מגילה יג, א) "ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד אמאי קרי לה יהודיה על שום שכפרה בעבודה זרה דכתיב ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור ואמר רבי יוחנן שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה".

וברש"י, (ראה סוטה יב, ב) שירדה לטבול לשם גירות. בספר שי לתורה הביא לבאר את דברי חז"ל מנין הוציאו שנתגיירה, ע"פ מעשה שהיה עם הרב מבריסק:

הרב מבריסק זצ"ל, בעלייתו ארצה נסע באונייה, ועקב הקפדתו הרבה בענייני כשרות, הוא לא אכל מאום. רב החובל ראה שאינם אוכלים, ודאג להם: "אני אביא לכם סיר חדש עם תפוח"א".

הרב מבריסק תמה ושאל את ילדיו: "מה רוצה מאתנו הגוי הזה? הלא הלכה היא ש"עשו שונא ליעקב", ולא יכול להיות שהוא דואג לנו סתם! מה הוא באמת רוצה?" כשחזר רב החובל, שמע את הרב שואל את את השאלה הזאת!

פנה אליו רב החובל ואמר לו "אני יהודי!" והכל הסתדר... וזהו מה שהכריח את חז"ל לומר שבת פרעה התגיירה. אחרת בשביל מה היא הלכה להציל יהודי? על כרחך שהיא התגיירה.

(עלי ורדים)

ותתצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו (ב, ד)

משך הזמן שעמדה מרים והמתינה לאחיה, היה שלישי או רבע שעה, כדברי התוספות (סוטה יא, א): "לאו דוקא נקט שעה, אלא שלישי או רביעי".

כנגד אותה המתנה, זכתה שכלל ישראל המתין לה כשנצטרעה במשך שבוע שלם, כמו שאמרו רבותנו ז"ל (ספרי בהעלותך מח): "לפייך עיכב לה שכינה וארון וכו' שנאמר והעם לא נסע עד האסף מרים".

בענין זה מביא ה"פניני כסף" בשם רבי בנימין זאב וארט מתוק ונפלא – המרגלים הלכו בארץ ישראל ארבעים יום. חז"ל אומרים שהם הלכו רק ביום ולא בלילה. נמצא, אפוא, שהם הלכו בסך הכל ארבע מאות ושמונים שעות (ארבעים יום כפול שתיים עשרה שעות ליום).

כנגד הליכה זו נענשו בני ישראל ללכת במדבר ארבעים שנה. בכל שנה יש שנים עשר חודשים, כך יוצא שהם הלכו כארבע מאות ושמונים חודשים.

בחשבון פשוט נראה, שעל כל שעה של המרגלים, קבלו ישראל חודש במדבר. היסוד הוא: לכל שעה – חודש. (ארבע מאות ושמונים). והנה, אם שעה היא כנגד חודש, רבע שעה הוא כנגד שבוע. כך נשמר היחס.

אכן מרים, שהמתינה רבע שעה, זכתה שעם ישראל המתין לה כנגד זה שבוע ימים!

(רבי ח"י קרלינשטיין – נאה דורש)

ותפתח ותראה את הילד והנה נער בוכה ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה (ב, ו)

כתב רש"י: והנה נער בוכה, קולו כנער. ויש להבין למה כתוב 'מילדי העברים זה' היה צריך לומר ילד עברי זה.

מסופר, כי בעת שהמלכה מריה תרזיה מלכה בפראג, הציקו מאד לישראל בגזירותיהם, עד ללא נשוא. והיה שם שתדלן נכבד שקראו לו ר' זלמן קרוב, בעל קול עבה וחזק, והוא קיבל עליו שליחות המצוה לבטל הגזירה. הוא הופיע בפני המלכה, במעמד שרי המדינה לשטוח

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (א, ח) כתב בכלי יקר: אמר אשר לא ידע את יוסף, כי לא ידע מה שקרה ליוסף, כי אחיו היו משתדלים בכל עוז להאבידו ולבטל חלומותיו ולא הועילו להם כל נכליהם אשר נכלו, כי רצון האל ית' היה עם יוסף לגדלו ודבר אלוקינו יקום לעולם, כך פרעה אמר פן ירבה נגד רצון האל ית' שאמר כן ירבה וחשב מחשבות עליהם ולא עלתה בידו כאשר לא עלתה בידי אחי יוסף, ובכל מה שהיה קם על ישראל אותה קימה היתה על המצרים - ועל קדקדם חמתו ירד.

ועתה נתאר לעצמנו איך היה נראה הדבר למעשה, בתיה באה לבית אביה פרעה עם ילד קטן ומושיבה אותו על חיקו של פרעה, מפתו יאכל מכוסו ישתה, והוא מושיען של ישראל, הרי הוא ממש קיום הפסוק 'התעללתי במצרים', כך הקב"ה צוהק על העולם, כולם עושים לנגדו והקב"ה משתמש בהם ככלים לצורך התגלות אלקותו ית' בעולם. כך הוא בכל ההסטוריה של העולם, כמעשה דיוסף מוקיר שבת וכל המעשיות שבעולם.

וימרו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה את כל עבודתם אשר עבדו בהם בפרך. (א, יד)

צריך להבין אריכות הסיפור שהתורה מאריכה מה עבדו בהם, היה די באמרו 'וימרו חייהם בעבודה קשה', מאי נפקותא במאי היה. גם מה שמסיים 'את כל עבודתם וכו'', שלא לצורך לכאורה.

וני"ל, הנה כל ההתחלות קשות [מכילתא יתרו יט, ה], ומי שלא רגיל לעבוד עבודה מאד יקשה עליו, וישבר גופו. מ"מ ברוב הימים יהיה מורגל בזה ולא יקשה עליו כ"כ, כי הרגל נעשה טבע. ולמשל אם יתרגל בעבודת השדה לא יקשה עליו כ"כ, אבל כששוב יתחיל במלאכה אחרת שלא הורגל בה, יקשה עליו מאוד, ויהיה בכלל כל התחלות קשות. אבל, גם לזה יתרגל במשך הימים ויעשה לו כטבע לבסוף. ואח"כ כשיבא לעשות בחומר ובלבנים ולא רגיל בזה יקשה עליו מחדש. וכן הלאה.

ואומר, בוודאי היה קשה מאד לישראל כשהתחילו לשעבד עמהם כי לא הורגלו בזה ובכיוצא בה, מ"מ בימים רבים היה להם להתרגל, אבל מצריים שרצו למרור תמיד חייהם, התחכמו לשנותם ולהחליפם ממלאכה למלאכה, כשעבדו בחומר והורגלו בזה החליפום לעשות בלבנים, ואלו שעבדו בלבנים והורגלו במלאכה זו החליפום במלאכה אחרת. וכן עשו חליפין בעבודה בשדה, כדי שתמיד יוקשה עליהם ויתחילו מחדש מלאכת עבודה שלא הורגלו בה, ויהיו קצין בחייהם תמיד.

וזהו: וימרו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, באלו המלאכות עבדו בהם בחילוף אותם, את כל עבודתם אשר עבדו, ע"י זה כל עבודתם שעבדו בהם לא היה קל בעיניהם ע"י הרגל, רק היה בפרך כדרשת חז"ל [עין שמו"ר א, טו] המשברת ומפרכסת הגוף וק"ל.

(כתב סופר)

ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות... ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכהו (א, טו כב)

בעל הקצות החושן (מובא בילקוט הגרשוני ובפנינים יקרים) ביאר את בקשת פרעה למיילדות ותשובתן אליו כך:

דהנה שיטת רבנו תם (ברא"ש נדרים כ"ח) דלא אמרינן 'דינא דמלכותא דינא' אלא כשהגזירה שווה על כל בני המדינה, אבל אם החוק הוא איפה ואיפה בין חלקי העם, לא אומרים בזה דינא דמלכותא דינא. וזהו שבא פרעה בטענה למילדות מדוע 'ותחייין את הילדים' והלא ציויית אתכם להורגם, ודינא דמלכותא דינא.

בקשת היהודים, ובקולו האדיר זעזע את הנוכחים. נגש אליו אחד מהשרים ואמר לו בגערה: לא מן הנימוס לדבר בקול חזק בפני המלכה! השיב להם ר' זלמן בחכמתו: כסבורים אתם שקולי מדבר בפניכם? לא ולא! אלא קולם של רבבות ישראל הנאנחים ונאנקים תחת מצוקת הגזירה, קולם בוקע מתוך גרוני ומבקשים עזרה!

הדבר נתקבל בפני המלכה והנחה עשתה ליהודים. משה רבינו עוד בילדותו הרגיש בצרת אחיו שנגזר עליהם 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, ולכן 'ותפתח ותראהו את הילד' ראתה בתוך התיבה ילד קטן בן שלשה חדשים 'והנה נער בוכה' קולו כנער, קול בכי אדיר פורץ מתוך פיו, אז הבינה בת פרעה את המצב 'ותחמול עליו ותאמר מילדי העברים זה' קולו הוא קול כל ילדי העברים הנאנקים בגזירה הרעה הזאת כולם בוקעים מתוך גרונו של משה.

(תורת משה נתן)

ותאמר אחתו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מיינקת מן העברית ותינק לך את הילד (ב, ז)

וברש"י והוא מהגמ' סוטה יב, ב "מן העבריות - מלמד שהחזירתו על מצריות הרבה לינק ולא ינק לפי שהיה עתיד לדבר עם השכינה".

מובא ב"שולחן ערוך" (יו"ד סי' פ"א ס"ז בהג"ה) כי אין לתת לתינוק יהודי לינוק מגויה, אם אפשר למצוא מיינקת ישראלית. ובביאור הגר"א (שם ס"ק ל"א) הביא מקור ורמז לזה מהמד"ר פ' שמות ממשה רבינו שלא נתנו לו לינוק מאשה מצרית כי אם מאשה עבריה.

שואל רבי יעקב קמניצקי זצ"ל בספרו "אמת ליעקב", מה הראיה ממשה רבינו, הרי משה היה צריך לדבר עם הקב"ה, ופה שמדבר עם השכינה לא ראוי שיינק מגויה, אך מניין שגם בשאר ילדי ישראל יש להקפיד על כך?

אלא מבואר מזה לימוד גדול בענין החינוך שצריך כל אב לתת לבניו, שלכל ילד יש סיכוי לדבר עם השכינה, וע"כ צריך לחנכו כאילו הוא יהיה גואלם של ישראל. וזה פסוק מפורש "אל תגעו במשיחי" (תהילים ק"ה ט"ו) ומי הם "משיחי"? אלו תינוקות של בית רבן (שבת קיט): כל אחד מילדי ישראל ראוי להיות משיח... ולכן צריך לחנך כל ילד מישראל כאילו הוא כמו משה רבינו, עם כל הקדושה והטהרה...

בספר "מעשה איש" ח"ב מובא שפעם באו לבקש מבחור ישיבה שיארגן קבוצה לעשות פעילות ב'בין הזמנים' בקרב העולים החדשים שהגיעו ארצה בזמן העלייה. הבחור החליט להיוועץ ברבינו (החזו"א) ולשאול דעתו על העניין, והשיבו רבינו אנחנו הרי מתייחסים לכל בחור ישיבה כספק 'גדול הדור' הבא. כי הנסיון מראה שהגדולים לא צמחו דוקא לפי מה שציפו מראש, ולא מי שחשבנו שיהיו הגדולים הם היו אלו הגדולים בסופו של דבר. והנה יש כאלו שאם יילכו לפעילות כבר לא ישובו לאותו 'שטייגען' (כבראשונה באופן מוחלט). הם יקבלו 'גישמאק' בפעילות, ומי יודע אולי אותו אחד היה יכול להיות מגדולי הדור הבא. ומה שיש בחורים שטוב בשבילם שיעשו פעילות? הם כבר ימצאו את הדרך איך לצאת לצורך זה. והוסיף: בחור שכבר הלך אינו מורה לו לשוב, אבל לבחור השואל משיב לו בשלילה.

(עלי ורדים)

ותקרא את שמו משה כי מן המים משיתיהו.

הקשה האור החיים הק' שבכל השמות שכתוב סיבת קריאת אותו השם, כתוב תחילה הסיבה ואח"כ את השם, 'כי ראה ה' כי שנואה אנכי על כן קראה שמו שמעון', 'הפעם ילדה אישי אלי ותקרא שמו לוי', מדוע כאן כתוב תחילה 'ותקרא שמו משה' ואח"כ 'כי מן המים משיתיהו'? בספה"ק אבן שלמה להרה"ק משאמלויה זצ"ל מבאר ביאור נפלא ע"פ המובא בילקוט שמעוני שמות אות תק"כ 'עשרה שמות היה לו למשה אמר לו הקב"ה, חייך מכל שמות שיש לך איני קוראך אלא בשם שנתנה לך בתיה בת פרעה, משה'. וכמ"ש הכתב סופר שבאמת ההורים של משה, עמרם ויוכבד, היו קוראים לו בשם אחר, אביגדור, והקב"ה לא קיבל לקרוא אותו בשם אביגדור, רק קיבל את השם שקראה לו בתיה הגיורת. כי לצדיקים שיש להם נשמות כלליות יש להם כח המושך למשוך את נשמות ישראל להתקרב אליהם. כדפירש הרבי ר' יונתן על הפסוק 'איש יודע ציד איש שדה' שאדם שצריך להשפיע לאחרים, הוא נולד עם בחינת 'מגנט' אבן שואבת כדי שיתחברו אליהם אנשים, ויש צדיקים שיש להם כח של משיכה שיכולים למשוך אחריהם אלפי יהודים. והנה משה רבינו רבן של כל ישראל, בוודאי היה לו כח המושך גדול מאד, והיה לנפשו כח השפעה לכל ישראל, ולא רק לישראל, אלא כל מי שראה אותו, נשתנה במהותו, כדביאר השר שלום מבעלזא ז"ע: 'ותפתח ותראה את הילד ותחמול עליו. בתיה היא נכדה של חם, איך

מגיע אליה מדת הרחמנות והחמלה? אלא שרק ראתה את צורת הצדיק, תיכף השפיע עליה מדת החמלה'.

וא"כ מצד בתיה היתה צריכה לקרוא אותו בשם 'משיח', כי הוא משוי מן המים, כמו שאומרים בתפילת גשם 'זכור משיח'. ומדוע נקרא בשם 'משה', כי הוא אינו נמשך אלא מושך את כולם אליו. ולכן כל חכמי ישראל נקראים בשם 'משה', משה שפיר קאמרת, כי יש לכל דיבור של צדיקי אמת כח למשוך את כל נשמות ישראל להחיותם בתחיה. וזה שקראה שמו משה, כי היא ראתה בנפשה שהיא נתהפכה במהותה כשרק ראתה את פניו, והוא זה שמשך אותה לרחוץ מגילולי בית אביה, הוא הוציא אותה מבית פרעה ומשך אותה שתבא לכאן ותוציאנו מהמים, נמצא שלא בתיה משתה את משה, אלא משה את בתיה מגילוליה.

ולכן קרא לו הקב"ה משה, על שם המשיכה שאתה מושך ומציל את ישראל, זהו השם הנבחר שלו. ולא שאר השמות שמרמזים על מדרגותיו העצמיות, כי עיקר מדרגת הצדיק כשאינו עוסק במדרגותיו של עצמו אלא עוסק להציל את ישראל. ולכן הקדים הכתוב 'ותקרא שמו משה', על שם המשיכה שהצדיק מושך את ישראל לתקן נפשו ולהדריכם בדרך החיים. והמשך הפסוק 'כי מן המים משיתיהו' הוא רק ביאור תיבת משה, שהוא מלשון נמשה ונמשך.

(הגרמ"י רייזמן ד' שמות ע"ה)

המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא (ג' ה)

"אל תאמר לכשאפנה אשנה" - אמרו חז"ל, כי האדם חושב בנפשו לכשירחיב לו ד' את גבולו ויוטב מצבו, אז יעסוק בתורה ובמצות. אבל לא כן עכשיו כשהוא בצרה ומצוקה. ולזה אמר הכתוב "כי המקום אשר אתה עומד עליו" היינו באותו מצב ובאותה שעה - קודש הוא. דאפשר שרצון ד' הוא דוקא העבודה מאותה שעה הדחוקה וכבר ארז"ל במ"ר שה"ש פ"ה הלומד תורה בצער נוטל אלף בשכרו, שלא בצער נופל סאתים. ולפום צערא אגרא אמרו ז"ל.

(חפץ חיים עה"ת)

ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלקים. (ב, ו)

פעם אחת הלך הרה"ק רבי שלום מקמינקא לאסוף כסף לצורך מצוה חשובה, והגיע לביתו של חוכר עשיר, כאשר ביקש להיכנס ולזכותו, הבחין העשיר בבואו ורץ להטמין את עצמו בעליית הגג מתחת לערימת קש... ביקש רבי שלום להיכנס אל הבית, ונקש על הדלת, אשתו של העשיר ניגשה לדלת ואמרה: "בעלי איננו בבית". רבי שלום הבין שבעה"ב מתחבא ממנו, ואמר שברצונו לחפשו... האשה הסכימה, ולאחר חיפוש קצר מצאו, בעל הבית עמד כולו מבוויש, כאשר נתפס בקלקלתו, פנה איליו רבי שלום ואמר לו שיש לו הכרת הטוב איליו שבזכותו הבין מאמר חז"ל: "חכמינו אמרו כי 'גדולה הכנסת אורחים מהקבלת פני השכינה'. והעולם שואל מניין למדו זאת חז"ל, אמנם כעת מבין אנכי, כי משה רבנו, כשראה את השכינה, הסתיר את פניו בלבד, ואילו אתה, כשראית אורח, הסתרת את כל גופך"...

ויאמר אל תקרב הלם של נעליך מעל רגליך (ג, ה)

מעשה ברב של 'קראים', שרצה להתווכח עם הרב של עירו על אמיתות דתם, ומי שיצליח, השני יקבל את דתו. והרב קבל ברכה מהגר"א שיצליח.

בעת הכנסו לאולם הארמון, שכח הרב לחלוץ את נעליו כמקובל, ובאמצע האולם נזכר, ואז חלץ אותם ולקח אותם בידיו, והקראי צחק עליו ואמר למלך: תראה איך ההתנהגות שלו אין לו דרך ארץ לפני המלך, בא עם נעליו בידו! אבל הרב ענה לו, כיון שבא יחד עם קראי והקראים גונבים נעליים, ע"כ תפס אותם בידו. הקראי נתמלא כעס ואיבד את עשתונותו והטיח בפני הרב שהוא שקרן ומוציא לעז על הקראים, והמלך אמר שיוכיח דבריו, על סמך מה אמר שהקראים גונבים נעליים. אז אמר הרב: כשנגלה הקב"ה אל משה בפעם הראשונה, אמר לו הקב"ה 'של נעליך מעל רגליך', ומשה רבינו חלץ את נעליו, וכשחזר מלדבר עם הקב"ה, לא מצא את נעליו, כי הקראים גנבו אותם. לשמע הקראי דברים אלו צעק לפני המלך: אדוני המלך, זה שקר גס! שבזמן משה עוד לא היו קראים. אז אמר הרב למלך: רואה אתה אדוני המלך שהוא מודה שדתינו היא הקדומה והנכונה! ואז הודה המלך לדברי הרב ויצא כמנצח ואילו הקראי יצא בבושת פנים מלפני המלך.

וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי;

ומבאר בהקדם דברי אביו הגה"ק ה"אבני נזר" זצ"ל בדברי התוס' (בבא קמא לב), לגבי עריות דכתיב (אחרי יח, כט) "ונכרתו הנפשות העושות", אע"פ שהאשה לא עשתה מעשה - מ"מ ההנאה נחשבת כמעשה, אע"פ שלא עשה כלום.

ולפי זה מבאר, שהמילדות הצדיקות הללו במה שהחיו את הילדים היו מלאות שמחה, ופניהן מצהילין מרגשת קודש, שתודה לקל זוכים להציל ילדי ישראל ממיתה, וכשהאדם עושה דבר בשמחה אז הכרת פניו ענתה בו, ככתוב (משלי יז) "לב שמחה ייטיב גאה", ומפרש רש"י כשהאדם שמח בחלקו - פניו מאירים.

וזה שהוכיחן פרעה: שהוא ידע שהן יתחמקו מלקיים דבריו, וכל מה שיצווה אליהן, תהיה להן מענה, כי שערי תירוצים לא ננעלו, אבל הוכיח אותן 'מדוע עשיתן את הדבר הזה', היינו למה יש לכן הנאה מזה, שראה שפניהן מצהילין, על מה שלא קיימו את הציווי (-שההנאה הוא כעושה 'מעשה' בפועל כנ"ל).

וע"ז היתה תשובת המילדות הן על מה שהן בשמחה והן על מה שאינן מקיימות גזירת פרעה, ואמרו: "כי חיות הנה" - היינו שצורת איש הישראלי להיות תמיד בחיות ובשמחה מפני דקות החומר, ובשביל זה עצמו גם 'בטרם תבוא אליהן המילדת וילדו', וכענין שפירש המהר"ל (בספר גבורות ה', פט"ו) על מאמז"ל (שמו"ר א, טז הובא ברש"י) שפירשו 'כי חיות הנה' שנמשלו לחיות השדה, מפני שכל תנועות החיה קל יותר מן האדם מפני דקות החומר שלהם ולכן ממהרים להוליד וישראל מפני שאין בהם גסות החומרי כח טבעם יותר פועל בהם במהירות וממהרין להוליד כמו חיות השדה, עכ"ד.

ולפי דרכנו יבוא הפירוש שהחיות והשמחה מצויות בהן ביותר ולכן פניהן מצהילים ביותר מפני דקות חומרן ומחמת זה ג"כ ממהרות ללדת.

* ובענין זה מבאר עוד ה"שם משמואל" הכתוב (כי תשא לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם", ולכאן צריך ביאור

הכוונה בתיבות 'לעשות את השבת' הלא מצות שמירת שבת הוא בשב ואל תעשה, אלא לפי דברים הנ"ל אתי שפיר שאמרה תורה שיהנה האדם משמירת שבת ואז הוא כעושה מעשה, וזהו 'לעשות את השבת', והנהנה משמירת שבת פניו מצהילים. וכדברי המדרש (ב"ר פ"א) עה"כ (בראשית ב, ג) "ויברך אלקים" - ברכו במאור פנים - שאין דומה מאור פניו של אדם בשבת ככחול, היינו שפניו מצהילים מרוב שמחה, ובזה ברכו שישמח בשמירת שבת, ואם מתנהג כך בשבת הרי הוא 'לדורותיו', כי זהו יסוד גדול שדבר שאדם עושה בלי הנאה לא נשאר הכח לזרעו. ורק כשעורך השבת בשמחה והנאה יביאו לידי דביקות, וגם אז מרגישים זרעו שלאביהם יש הנאה מזה, ואז יונקים גם הם ממנו ועושים כמותו, ומתקיים לדורות הבאים. וכן בענין לימוד התורה ועשיית מצוות, אם יהנה מלימודו ועשיית מצוות, אז ידבק נפשו בו וישפיע הדבר גם לדורותיו, ואם לאו, כלעומת שבא כן ילך.

דבריו מהווים יסוד גדול שצריכים להתבונן בהם, כיון שהמצוה של שבת הוא דבר שכיח אחרי כל ששת ימים, והאדם מתרגל לשמירתו ועלול לקיימו כמצוות אנשים מלומדה, וחסר בו הענין של 'לעשות את השבת' - שמירת שבת בקום ועשה, ובזה יש לומר בע"ה בהמשך הכתוב, שבא ליתן עצה איך שיוכל האדם להתחזק בשמחה יתירה בשמירת שבת שיהיה בבחי' לעשות את השבת, והוא בזה שיתבונן שהוא 'ברית עולם, ביני ובין בני ישראל' - וע"י שמעמיק מחשבתו בזה יתמלא בשמחה.

נסיים בעובדא על מארי דשמעתתא הגה"ק ה"שם משמואל" זצ"ל מסאכטשוב שיומא דהילולא דיליה חל בשבוע הבעל"ט (כ"ד טבת), מה שסיפר הרב יצחק הוברמאן זצ"ל הרב מרעננה, ששמעו מבעל העובדא, שאחד מחסידיו של הגה"ק ה"אבני נזר" זצ"ל לא נתברך בזש"ק והפציר תמיד ברבו, אבל אף פעם לא קיבל ממנו ברכה והבטחה מפורשת. פעם הציקה לו זוגתו ואמרה לבעלה: הלא יש לך רבי גדול כזה, מדוע אינך מתעקש אצלו שיבטיח לנו בנים?! צריכים להפציר בו עד שיתרצה ויברך. וכדבריה כן עשה, ובנסיעה הבא התחיל להתחנן על נפשו שוב ושוב שיברכהו הרבי שיזכה לבנים, באמצע דבריו פתח ה"אבני נזר" את פיו בסערה ושאל אותו: וכי ברצונך שיוולד לך בן שיהיה כומר?! --- החסיד מיד הבין כוונת דברי רבו, שהוא רק לטובתו, שאם יזכה לבנים לא יעלו בטוב ח"ו, ולכן הניחו מאז, ושוב לא ביקש על זה.

בת 130 שנה היתה יוכבד כשילדה את משה. אמנם זו לא אטרקציה כזאת גדולה, כי בגיל 127 היא ילדה את אהרן ובגיל 124 היא ילדה את מרים - והרמב"ן לא מבין לפרש הדבר - בשעה שילדה שרה אמנו, נאמר {בראשית כא, א} וה' פקד את שרה ... {שם ז} היניקה בנים שרה וכו' - ואילו כאן, בלידות של יוכבד, התורה בכלל לא מדברת על זה - ולמה? מסביר הרמב"ן, שאצל שרה הגיע מלאך ובישר אותה שהיא עתידה לילד ולכן זה נעשה בפרסום;

בא המגיד מדובנא וממשיל על כך משל על שני עניים שנפגשו; צריך לדעת, שברוב המקרים, העניים חברים טובים זה עם זה ואין עיניהם צרה זה בזה; הם מחליפים חוויות א' עם השני - "תדע לך, לך אליו - הוא נותן הרבה יותר; הזמן הטוב ביותר ללכת אליו זה בערב שבת, אחרי שהוא יוצא מהמקווה, הוא מתפטר מכל השקלים שלו!" ☺

הגעתי פעם לביקור בארצות הברית, שם בבורו פארק יש בית כנסת גדול שנקרא 'שומרי שבת'; מלבד כל חדרי התפילה שבו, בקומת המרתף יש מעין 'בית התבשיל' - 24/7 - מהבוקר עד הלילה מספקים אוכל! - היות וכן, המקום מהווה גם מקום מפגש של כל הישראלים שבאו 'לזכות' את תושבי ארצות הברית בהכנסת כלה, בהחזקת תורה וכמובן גם במוסדות הפרטיים ☺

יום א' הגעתי לשם, לקחתי מרק והתיישבתי. באמצע המרק, נקלעתי לדו שיח בין כמה אנשים - "נו, איפה היית הבוקר?"

"הייתי בבאבוב"

"כמה עשית???"

"כמה מאות דולרים..."

"עזוב אותך - לך למונקאטש - שם יותר חזק!"

"עזבו אתכם משטויות - לכו לפלוגי - אתה רק מוריד לו כמה דמעות,

הוא זורק לך 500 דולר על המקום!" ☺ - וככה הם מעבירים את המידע

ביניהם. פתאום הם קלטו אותי בעין - "שלום עליכם, מאיפה כבודו???"

"אני מבני ברק" ☺

"בוא תשב איתנו, נגיד לך איך לעשות כסף!" ☺

אחרי השיעור שהם מסרו לי, עליתי למעלה להתפלל, פגש אותי שם

איזה פלוגי - "צדקה להכנסת כלה", אמרתי לו שיש לי רק שקלים; "אה

גם אתה באת לאסוף?! שיהיה לך בהצלחה!" ☺☺

אומר המגיד מדובנא, פעם נפגשו שני קבצנים; שואל א' את השני:

"שלום יענקל'!!! מה שלומך??? מאיפה אתה חוזר???"

"חזרתי מ..."

"נו ואיך היה???"

"חבל על הזמן - 3000 ליש"ט ביומיים!!!"

"מה??? איך יכול להיות - הייתי שם במשך שבועיים, כולם היו שם עם

התכווצות בידים - בקושי 50 ליש"ט הצלחתי להוציא מהם! - מתי

היית שם???" ☺

"לפני שבועיים" - הקבצן מוציא את היומן ומסתכל בתאריכים - "אהה

- בטח! היה אז פורים! - 'מתנות לאביונים' - בגלל זה כולם פתחו לך

את הכיס!"

אומר המגיד מדובנא, מצרים זה 'פורים' - אינספור ניסים אירעו שם!

ששה בכרס אחד, נשים יולדות בגיל +100 וכו' וכו' - אף א' לא עשה

מזה סיפור גדול. אבל אצל שרה אמנו לא היה 'כל יום פורים'; פעם

אשה בת 90 שנה שילדה, עשו מזה מסיבה היות וזה היה 'אירוע

היסטורי' ולכן ציינה התורה בהרחבה את לידת שרה מה שלא היה

בלידת יוכבד שכלל לא צוין.

(ברוך שאמר)

מאוצרות המגידים

ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינן את הילדים וכו' כי חיות הנה בטרם תבוא אליהן המילדת וילדו (א, יח-ט).

בספה"ק "שם משמואל" (ט תרע"ג, בד"ה ויאמר אליהן) מדקדק על הלשון 'מדוע עשיתן', הלא במה שהחיו את הילדים היה רק העדר עשי' שלא המיתו את הילדים, ואיך יצדק בזה לשון עשיה [ואין לומר שכוונת פרעה היה שמשפקות להם מים ומזון כפי שפירש רש"י לעיל, כי פרעה בוודאי לא ידע מזה, כי אילו היה יודע, במה נתישבה טענתו בדבריהן ש'חיות הנה בטרם תבוא המילדת וילדו', אלא וודאי שלא ידע מזה]

משנתלק ה"אבני נזר" זצ"ל מילא את מקומו בנו הגה"ק ה"שם משמואל" זצ"ל, ובנסיעה הראשונה נכנס החסיד עם קוויטל, והרבי הבחין שנכתב רק שמו ושם ז' הבין מאליו שעדיין לא נתברך בזש"ק, לכן בירכו - בלי שישאל - שככלות השנה יפקד בנן זכר!

החסיד אחזו אימה ופחד, ופתח וסיפר לה"שם משמואל" זצ"ל דברים כהוויתן מה שהיה לו עם אביו הגה"ק זצ"ל ומה שהשיב לו בעת שהפציר בו ליפקד בבניו. ויהי כשמוע זאת ה"שם משמואל" נחרד מאוד, וקם ממקומו והתחיל להלך בחדרו הלך וחזור משך עשר דקות כשהוא דבוק ברעיונותיו, ואז אמר להחסיד שלא ידאג ויהיה טוב. ואכן לתקופת השנה נתמלא ביתו אורה ונולד לו בן למזל טוב, ונתגדל כאיש ישר וירא אלקים, ושרד את המלחמה הנוראה. ויהי אחרי המלחמה מצא אותו הרב הוברמאן זצ"ל הנ"ל ובתוך שיחתם שאלו איך ניצל ממלחמות הרשעים, השיבו האיש: שמשך כל ימי המלחמה התחפש ולבש בגדי כומר, וכך ניצל! - אז הבינו את מה שפעל ה"שם משמואל" זצ"ל, שהמתיק הענין שלא יצטרך להיות כומר ח"ו, והפכו לברכה שניצל עי"ז! - זכותו יגן ועל כל ישראל

על כן, כמה הופתע ה"ברכת שמואל" כאשר כעבור שנה התייצב התלמיד בפניו, לקבל ברכת פרידה! כי ברצונו לנסוע לוולוז'ין אם הישיבות וללמוד שם תורה ...

ה"ברכת שמואל" אף הביע את מורת רוחו ולא הסתיר את הקפדתו! לימים - סיפר רבי אריה: כי יודע הוא בבירור שקפידתו של רבו עשתה רושם, ותלה בה כמה וכמה מאורעות ומקרים. יתר על כן, ידע זאת בשעת מעשה, וחש בו במקום. אבל מה יכול היה לעשות, ופחד להישאר במקומו. כי בעל האכסניה בה התגורר, ראה את התמדתו וחשקו בלימוד התורה הק', ושמע על כשרונותיו, על כח זכרונו ועיונו המעמיק, ודחק בו להקדיש מעט מזמנו "להרחיב אופקים ללמוד שופות, חכמות ומדעים", והנער פחד פן יתפתה ויגזור על עצמו מיתה רוחנית, כי בכך אט אט הוא יגורש מגן העדן של התורה בטהרתה. לפיכך מיהר לברוח ממקום הנסיון...

אם כן, נשאל רבי אריה לימים, מדוע לא סיפר זאת לרבו, מדוע לא התנצל בפניו, לא גילה את לבו, מדוע שתק, ומשך עליו את קפידתו? ענה רבי אריה תירוץ מדהים: איך יכול היה - הן אז היה מעביר את ההקפדה על בעל האכסניה, מעורר עליו את הקפדת רבו העושה רושם והוא הרי אכל מפתו, נהנה ממנו, ואיך יוכל להרע לו? מוטב היה לו לשתוק, ולמשוך את ההקפדה עליו ולשאת בתוצאותיו במשך שנים, ובלבד שלא יהיה כפוי טובה!...

עד היכן גודל הדקדוק בהכרת הטוב נראה מסיפור הבא שמובא בספר "שאל אביך ויגדך": ישב המשגיח הגה"ק רבי יחזקאל לוינשטיין זי"ע בחדרו ולמד, והנה פנה לאחד הבחורים שהיו במקום ובקשו לקרוא לבחור פלוני כדי שיביא לו את מעילו (שכנראה הונח בריחוק מקום), שכן קר לו מאד. תמה הבחור: וכי למה אלך ואקרא למישהו אחר, הלא גם אני יכול להביא למשגיח את מעילו? השיב המשגיח: "לאותו בחור חייב אני מכבר הכרת הטוב על טובה מסויימת שעשה לי, ועתה אודות לטובה הנוספת שיעשה לי, ישאר חרות בזכרוני שעלי להכיר לו טובה. אך אם אתה תעשה לי טובה זו, כבר אתחייב בזה בהכרת הטוב לעוד אדם ומי יערוך לי שאזכור לגמול לך כדבעי, אולי אשכח ולא אחזיר... (איש לרעהו)

ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור (ב, ה)

חז"ל במסכת מגילה (יג, א) אומרים, שבתיה בת פרעה "ירדה לרחוץ מגילולי בית אביה". כפרה בע"ז, הלכה ויצאה לטהר עצמה מהגילולים שהיו בבית אביה.

בת מלך, עוזבת את הגילולים והולכת לטהר את עצמה מהעבודה זרה, לרחוץ בנהר, לטבטל.

זה לא פשוט וקל גם לאדם מן השורה העושה תהליך כזה, וכאשר בת מלך מחליטה החלטה לעזוב את גילולי בית אבא - הנסיונות גדולים כפליים וההקרבה רבה עד מאוד. ואכן, מיד רואים פה - מורי ורבותי, את הסיעתא דשמיא, שהיא קבלה על אתר, מחמת מסירותה והחלטתה האיתנה להיטהר.

הגיע מלאך ראשון והרג את נערותיה. ונערותיה הולכות על יד היאור", כותב רש"י הקדוש: "הלכת - לשון מיתה, כמו הנה אנכי הולך למות". כי "בא גבריאול וחבטן בקרקע" כמו שאומרת הגמרא (סוטה יב, א) מה יש? מדוע הרגן? - לפי שמחו בה על רצונה להציל את משה.

כשנתלק ה"אבני נזר" זצ"ל מילא את מקומו בנו הגה"ק ה"שם משמואל" זצ"ל, ובנסיעה הראשונה נכנס החסיד עם קוויטל, והרבי הבחין שנכתב רק שמו ושם ז' הבין מאליו שעדיין לא נתברך בזש"ק, לכן בירכו - בלי שישאל - שככלות השנה יפקד בנן זכר!

החסיד אחזו אימה ופחד, ופתח וסיפר לה"שם משמואל" זצ"ל דברים כהוויתן מה שהיה לו עם אביו הגה"ק זצ"ל ומה שהשיב לו בעת שהפציר בו ליפקד בבניו. ויהי כשמוע זאת ה"שם משמואל" נחרד מאוד, וקם ממקומו והתחיל להלך בחדרו הלך וחזור משך עשר דקות כשהוא דבוק ברעיונותיו, ואז אמר להחסיד שלא ידאג ויהיה טוב. ואכן לתקופת השנה נתמלא ביתו אורה ונולד לו בן למזל טוב, ונתגדל כאיש ישר וירא אלקים, ושרד את המלחמה הנוראה. ויהי אחרי המלחמה מצא אותו הרב הוברמאן זצ"ל הנ"ל ובתוך שיחתם שאלו איך ניצל ממלחמות הרשעים, השיבו האיש: שמשך כל ימי המלחמה התחפש ולבש בגדי כומר, וכך ניצל! - אז הבינו את מה שפעל ה"שם משמואל" זצ"ל, שהמתיק הענין שלא יצטרך להיות כומר ח"ו, והפכו לברכה שניצל עי"ז! - זכותו יגן ועל כל ישראל

על כן, כמה הופתע ה"ברכת שמואל" כאשר כעבור שנה התייצב התלמיד בפניו, לקבל ברכת פרידה! כי ברצונו לנסוע לוולוז'ין אם הישיבות וללמוד שם תורה ...

יוקים מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף (א, ח)

"אשר לא ידע את יוסף" - עשה עצמו כאילו לא ידע ואינו מכירו. ובמדרש רבא מובא: אשר לא ידע את יוסף, וכי לא היה מכיר את יוסף? הרי יוסף היה המשנה למלך והציל את מצרים מחרפת רעב? אלא אמר רבי אבין: משל לאחד שרגם אהבו של המלך. אמר המלך: התיזו את ראשו, כי למחר יעשה בי כך. לכך כתב עליו המקרא, "אשר לא ידע את יוסף" כלומר, היום עשה עצמו "אשר לא ידע את יוסף" למחר - הוא (אותו פרעה) עתיד לומר (שמות ה, ב) "לא ידעתי את ה..."

ובמשנת רבי אליעזר (פרק ז) מסביר את דברי המדרש: מכאן למדו חז"ל אין לך קשה לפני הקב"ה יותר מכפיות טובה! לא נטרד אדם הראשון מגן עדן אלא על כפיות טובה. אף אבותינו במדבר, לא כעס עליהם הקב"ה אלא על כפיות טובה. וכשהיו אבותינו בארץ לא היו חטאותיהן אלא על כפיות טובה.

מפני מה ענש הכתוב ביותר לכפויי טובה? מפני שהוא כעין כפירה בעיקר, בהקב"ה, אף הכופר בהקב"ה כופר טובה הוא. כי האדם הזה הוא כופה טובתו של חברו, ולמחר הוא כופה טובתו של קונו. וכן הוא אומר בפרעה "אשר לא ידע את יוסף", ולכאורה איך יכול שלא לזכור את עצותיו וחסדיו של יוסף כלפי עמו?

אלא שהיה יודע ולא השגיח עליו וכפר בטובתו - היה כפוי טובה, ולבסוף כפר בטובתו של הקב"ה שאמר "לא ידעתי את ה...". הא למדת שכפיות טובה הוקשה לכפירה בעיקר!...

ובספר "איש לרעהו" מובא בשם הגאון בעל ה"מכתב מאלהיו" רבי אליהו אליעזר דסלר זצ"ל מהו ההסבר, מדוע "הכופר בטובתו של חברו לבסוף כופר בטובתו של הקב"ה?"

כי האדם נוהג בכל מעשיו כפי כוחות נפשו. אם כעסן הוא, יכעס בכל ענין שיביא זה, ואם גאה הוא, יתגאה בכל מקום שהוא. אם טוב לב הוא, יתנהג בטובה עם הכל, וכן רע הלבב, על כן, כפוי הטובה, לא יהיה כן רק כלפי בני אדם, אלא כשם שיכפור בטובתו של חברו, ככה יכפור בטובתו של הקב"ה, ולא יבדיל ביניהם. שהרי כפיות טובה היא בתכונת נפשו, אם כן גם לפני הקב"ה יתנהג כפי תכונה זו...

חשוב לציין, כי הגרועים שבכפויי הטובה, לא זו בלבד שאינם מכירים טובה, אלא עוד משיבים רעה תחת טובה, על ידי העמדת פנים כאילו נפגעו כביכול, מן הטובה שעשו להם. ובכך מוצאים היתר לעצמם להעזי פניהם, ולהרע למיטיבם אף יותר מאשר ירעו לאדם אחר...

על תופעה מוזרה זו עמד הגה"ק הסטייפלר זי"ע בספרו "חיי עולם" ואף נתן טעם לכך, ואלו דבריו: "וככה תראה בכמה אנשים המדה הרעה והמנוולת לשלם רעה תחת טובה, היינו לעשות רעות למי שהטיב לו. ולאיש אשר לא היה לו עמו שום עסק לא ירעו ולא ישחיתו, אשר ייפלא מאד על התאוה המשונה הלזו להרע דוקא למי שהטיב עמו."

ואגב, מביא הסטייפלער בקשר לזה מה שמסופר בספר "חוט המשולש": שהיה פעם אדם שהעזי פניו נגד הגה"ק בעל ה"חתם סופר" זי"ע והרע לו ביותר. אמר עליו ה"חתם סופר": "תמה אני, שאיני זוכר שעשיתי לו טובה מעולם, אשר עבור זה יהא מעונין להרע לי..."

בחז"ל (שם) כתוב שהן אמרו לה: כאשר מלך גזור גזירה, הרחוקים מהמלך חושבים אולי לעבור על גזרה, ספק עושים כך ספק אין עושים, אבל הקרובים למלך ודאי לא יבגדו בפקודה, אינם מסוגלים לעבור על גזירת המלך. הרי המלך ציוה: "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו", לפי החוק חובה להרגם, ובוודאי שהתינוק הנמצא כאן הוא יהודי, מי יכול להניח ילד על שפת היאור? ודאי תינוק יהודי הוא, ואת הולכת להציל אותו, לעבור על גזירת המלך אביך?!

נסינות. הם היו שטן שבא למנוע ממנה לעשות את המעשה הטוב. קשה לה, נו, לכל אדם יש נסינות. והיא זכתה שעל המקום בא המלאך וחבטן - הרג אותן, ובטלו הקשיים הללו! היא קבלה סיעתא דשמיא מיוחדת, להקל עליה את הנסיון.

ולא עוד, אלא "ותשלח את אמתה ותקחה" - ידה התארכה כמו מכאן (מקום הדרשה) עד אחרי הכביש הסמוך - שישים אמה. פתאום היד מתארכת, א נס גלוי! סיעתא דשמיא.

שמעו נא את אשר אומר רבנו יונה בשערי תשובה (שער א') "והתבאר בתורה, כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת", היינו סיעתא דשמיא למעלה מן הטבע, ומוכח כן מבתייה שסיעו לה וגם זכתה באותה שעה גורלית להציל את משה רבינו ע"ה.

מה התרחש אחרי זה?
"ותפתח". אני מתפעל תמיד ממה שהיה שם ממש מבהיל ומרעיד. עד לפני זמן מה היתה בגילולי בית אביה ועכשיו "ותפתח ותראה את הילד" שראתה שכינה עמו.

אין לנו מושג מה המשמעות לראות שכינה. זו הרי דרגה עליונה נוראה שהגיעה אליה מיד כאשר ירדה לרחוץ מעבודה זרה.

"הבא ליטהר מסייעין אותו" - ככל שיש יותר "הבא ליטהר" ככה יש יותר "מסייעין אותו". כזו סיעתא דשמיא מקבלים.

ראיתי מעשה שמאוד התפעלתי, ובעל המעשה הוא רבי טוביה ויין זצ"ל. מסתמא יש בין היושבי שהכירו אותו, אני הכרתיו, הוא כותב כי שמע את העובדה מפי קדשו של ה"חפץ חיים".

ה"חפץ חיים" ספר כך: היתה שטעטלע [עעירה] קטנה ליד העיר וילנא. כמו בכל תפוצות ישראל, גם בעירה קטנה זו התקיימו שיעורי תורה, בעלי בתים ישבו ולמדו תורה, חלקם בשיעור גמרא, אחרים שיעור משניות, עין יעקב והלכה.

באחד השיעורים למדו באותה תקופה משניות יבמות. ליד החבורה שלמדה את המשניות ישב יהודי קנטוניס.

מי לא יודע את הרקע של היהודים הללו. הצאר הרוסי ימח שמו לקח ילדים, שלח אותם לעשרים וחמש שנה של עבודות המלך - לצבא, במקומות רחוקים שאין בהם זכר ליהודים, בכונה תחילה כדי שלא יפקד עליהם שם ישראל עוד וישכחו בכל היידישקייט. מסכן אחד כזה ישב לידם, איש לא צעיר.

באותם ימים, הלצים היו קוראים לקנטוניסטים "יוונים", שאינם יודעים מימינם ומשמאלם, כך כינו אותם ("המכנה שם לחביריו" - לא פשוט). והקנטוניסט הזה ידע כי הלצים בשטעטלע קוראים לו יווני.

כדרכו של שיעור תורה, מתפלפלים, מקשים משיבים ועונים. ובאותו יום, כל הוויכוח היה סביב המילה יבם - היבם היה כך, ואם היבם היה אחרת וכו'. עוד פעם יוון ועוד פעם יוון - הוא שמע יוון!... והבין כי לועגים עליו, חשב בתום לב כי כונתם להתלוצץ בו. התאפק ככל שיכול היה, אבל הם לא פסקו - שוב צוחקים עליו. כמה אפשר לומר "יוון" בשיעור אחד... התמלא בצער נורא.

עד שקם בחרון אף והטיח בהם: "אתם לא מתביישים? מה אני אשם שלקחו אותי מההורים שלי והייתי כל השנים רחוק אצל הגויים? אחרי כל מה שעברתי לא כואב לכם לשבת ולצחוק עלי? ובפעם, פעמיים, לא די לכם? עשרים פעם, שלושים פעם! וכי כך התורה מלמדת אותכם?!"

הם נבהלו. נגשו מיד להרגיע אותו: "חס וחלילה! חס וחלילה! אנחנו יושבים ולומדים משניות יבמות ודברנו על יבם, לא חשבנו עליך חלילה אפילו פעם אחת".

"אתם מספרים לי סיפורים" - אמר בכאב עצור. "תדעו שאיני מוחל לכם, אין לכם כפרה! כך שופכים את דמי, עוד פעם ועוד פעם - יון יון!..."

הנוכחים היו אובדי עצות. אמרו זה לזה: מה עושים איתו? כמה שמסבירים לו, לא מצליחים.

האמת של משה רבינו

קם יהודי חכם ואמר לו: "רגע אחד, תהיה רגע בשקט ונסביר לך הכל. איך כותבים 'יבם', מה כתוב בסוף? מ' סופית. יבם. ו'יון' כותבים עם נ' סופית, הנה אתה תראה ותבין שהמילה שונה והמשמעות אחרת לחלוטין, ואיך אתה יכול להגיד שהתכוונו אליך, בשעה שהמילה שונה ואחרת".

הלה שמע ולגלג: "חה חה חה, תודה רבה לך אדוני, אתה יכול למכור לי מה שאתה רוצה. אני לא יודע מה זה מ' סופית, ואם כן מדוע שאאמין לך? איני יודע א' ב', ואיך אוכל להאמין לך ולחברייך - אנשים שלא איכפת להם לשפוך את דמי?!"

תגיד, אז מה אתה רוצה שנעשה כדי להוכיח לך שלא התכוונו אליך? - אתם תלמדו אותי א' ב', ואני אראה בעיניים שלי מה זה מ' סופית ומה זה נ' סופית, אז אבין שלא התכוונתם אלי.

לימדו אותו א' ב'.

סיים ה"חפץ חיים" את סיפורו: הכרתי את האיש, וכולם היו קוראים אותו הגאון מלייפנישוק! "מא' ב'..."

כי היהודי הקנטוניסט לא נעצר בא' ב', הוא התקדם הלאה והלאה עוד ועוד, ונעשה גאון גדול ששמו נישא ונערץ בפי כל מכריו - הגאון מעיירת לייפנישוק.

יהודי מתרגז למה צוחקים עליו, לימדו אותו א' ב', איזו סיעתא דשמיא בלי גבול!

למדנו מהפרשה לידע ולהודיע ש"הבא לטהר מסייעין אותו", אבל רבותי, כדאי לנו לבוא ליטהר באמת, יותר חזק, יותר עמל התורה, יותר תפילה, יותר לב בתפילה, יותר דקדוקי הלכה - בא ליטהר! הא, אז אומרים בשמים, ככה אתה בא ליטהר? "מסייעים אותו" - נותנים לך סיעתא דשמיא למעלה מן הטבע.

(יחי ראובן)

וישמע פרעה וגו' ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על הבאר (ב, טו)

בין תחילת הפסוק המספר על בריחתו של משה מפני פרעה, לבין סופו המספר על ביאתו למדין - עברו לדעת הרמב"ן כשישים שנה!! ויש לתמוה, מדוע א"כ קירבתם התורה בתוך פסוק אחד, כאילו היו סמוכין תיכף בזה אח"כ?

ויש לפרש, שבא הכתוב לרמוז לנו הערה נוראה ועמוקה עד מאוד, הבה ונתבונן היטב - כי יסוד חשוב לפנינו!

וראו להקדים, כי כל התורה - היא "תורת משה", הכל הוא דיבורו של ה' אל משה. רק בפסוקים מעטים מתארת לנו התורה את מעשיו של משה עצמו לפני שה' נגלה אליו בראשונה, וכביכול אמר: ראו נא את מעשיו והכיצד נראה משה רבינו בצמיחתו וגדילתו - וכזה ראה וקדש! והנה אם נתבונן בפסוקים מעטים אלו - נראה מתוכם שני דברים עיקריים: הראשון - טוב המידות וגודל החסד, בעזרה לבני, לבנות יתרו ולצאן, והשני - עמידה נחרצת על קו האמת, ללא חת, ללא מורא וללא כל חשבון, בהריגת המצרי, בגערה על הרשע, ובהצלת הבנות מיד הרועים.

והנה נתבונן נא מה נורא המורא, נסור נא ונראה גבורתו של משה רבינו, ומסירות נפשו על עוול פשוט הנקרה בדרכו.

משה בורח ממצרים מפחד ההריגה, ולמה? - כי פעם אחת קינא את קנאת היהודי המוכה בראותו כי כולם שותקים ולא מקנאים על העוול, ובפעם השנייה, למחרת, כשהתערב להציל הנרדף - מיד הלשינו עליו, נתפס, נידון למוות וברח בדרך נס ממש.

אנו לבטח היינו מיד מתחרטים בבחינת "תוהא על הראשונות" ואומרים לעצמנו: מה לנו ולצרה זאת... לשם מה התערבנו במקום לא לנו שתי פעמים?...

ואם היינו סובלים סבל מתמשך מחמת התערבותינו זו - לבטח כל הזמן היה שב לבנו להרהר ולחשוב והחרטה למפרע היתה אוכלת בנו: על מה ולמה עשינו זאת?...

רגילים אנו - לצערינו - לשמוע כאשר אחד נחלץ לעזרת נעשק כל שהוא, איך שרבים סונטים בו בנוסח: "מה איכפת לך", "מה אתה מתערב", "שב בצד", "אתה רק תסבול מכל העניין" וכדו', כהנה וכהנה זמירות ומימרות של "פי הנפש" הנמצאים בשולי המחנה, הקובלים שלא צריך להתערב, ומניחים לקול האמת להיתבע ולהזדעק ע"י ה"ל"ו צדיקים" של הדור שעבר...

האמת של משה רבינו

אך כאן עומד לפנינו משה רבינו במלא יופיו והדרו.

התורה מלמדת אותנו ומספרת לנו כמה סבל משה רבינו ממעשיו כמעט שישים שנה רצופות, שזה כמחצית כל חייו - ועכ"פ לא נתחרט אף לרגע על התערבותו!!

נשמע היטב: כמעט מחצית חייו של משה איש האלוקים, מיטב שנותיו - הוא גלה גלות אחר גלות כדי שלא ייתפס, מחצית חייו הוא משלם בגלות ונדודים את מחירה הכבד של זעקת האמת והתערבות במניעת עוול - ואינו מתחרט ולו לרגע קל!

לאחר שישים שנה של נדודים הוא מגיע למדין, ושם הוא חושב לקבוע את מקום מושבו (ראה רמב"ן), אלא שמיד בהזדמנו לשם - ועודנו על הבאר - הוא רואה עוול...

הוא אינו מכיר אף אחד, אינו יודע היכן יאכל, היכן יישן, מי הם האנשים כאן, אולי כולם מסוכנים ומאיימים, אינו יודע כלום - אבל רואה הוא לפניו עוול - באות בנות להשקות צאן, והרועים באים ומגרשים אותם. נו, אנו מן הצד הלא היינו זועקים לעברו של משה: חשוב פעמיים! וכי שישים שנה לא לימדוך לקח לא להתערב על ריב לא לך???

אך התשובה היא: לא!!! אדרבה!!! איזה לקח למד משה מכל השנים? - "לקח טוב נתתי לכם" - בלא שהות: "ויקם משה ויושיעו!"

והסיבה פשוטה. שכן הנה נחשוב נא לרגע על מה חושב אדם כשסובל שישים שנה כתוצאה מרדיפת האמת? אם מתחרט הוא - יודעים אנו על מה הוא חושב... אך אם לא?

אם לא - אזי בהכרח חושב הוא כל יום ויום רק "אמת!!" הוא חושב: עשיתי טוב! הייתי צריך להתערב ולהוכיח ולקבול על העוול, כי כך מחייב הישר ומידת האמת! אמת, אמת ושוב אמת!!!

לאחר שישים שנה של סבל וייסורים לא הרהר משה רבינו לפני שיצא שוב להגן על האמת, כי שישים שנות חזרה על ה"אמת" - הביאו עוד אמת!!!

מה יוצא איפוא מחשיבת "אמת" כזאת של שישים שנות סבל? - משה רבינו!!!

לפיכך לוקחת התורה את שישים שנות הסבל של משה רבינו, מברירתו מפרעה ועד הגיעו למדין - וכורכת אותם בפסוק אחד, להניחם עטרה לראש משה מקבל התורה, ולהכריז קבל עם ועדה: ראו נא בריה שבראתי בעולמי!!

לאמת אין גבול

אמנם עדיין תמהים אנו: כיצד? איך מסתכנים בלי לדעת? איך לא חשש משה רבינו שמא כעת ישלם על המעשה במאה ועשרים שנים של גלות...?

אכן התשובה היא של"אמת" אין גבול, אין מחיר, ואין סוף!! בנוגע ל"אמת" אין פשרות או ויתורים!! אם מחירו של המעשה ההוא במצרים הוא שישים שנות גלות - אז כך צריך להיות, כי זוהי האמת!! ואם כעת יהיה גרוע יותר - אזי שוב אין ברירה, כי זוהי האמת!

ואם א"א להתקיים בכלל בעולם השקר תוך רדיפה ושמירה על האמת - אז נעלה לירח...

לכן משה מגיע לבסוף השמימה ארבעים יום וארבעים לילה - ישמח משה במתנת חלקו!! "אמת זה משה"!!

(לב שלום)

שנים רבות אני מחפש פשוט - מה זכתה בתיה בת פרעה, להיות ה'אמא' של משה רבינו?

יאמר האומר - אה, אבל לאמא שלו קוראים יוכבד?

נכון. אבל אומר הכתוב בספר דברי הימים א' {ד, יח} ואשתו היהדיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד.

אומרת הגמרא {מסכת מגילה ג, א} - {דברי הימים א ד-יח} ואשתו היהודיה ילדה את ירד אבי גדור ואת חבר אבי שוכו ואת יקותיאל אבי זנוח ואלה בני בתיה בת פרעה אשר לקח מרד. אמאי קרי לה מדוע קורא לה הכתוב 'יהודיה'? על שום שכפרה בע"ז, דכתיב {שמות ב-ה} ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור, ואמר רבי יוחנן: מלמד שירדה לרחוץ מגילולי בית אביה כלומר לטבול לשם גירות. מקשה רבי שמעון בן פזי: וכי בתיהבת פרעה ילדה את משה? והא רבויי רביתיה והלא היא רק גידלה אותו בביתה! אלא - לומר לך שכל המגדל יתום ויתומה בתוך ביתו מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. ירד זה משה, ולמה נקרא שמו ירד? שירד להם לישראל מן בימיו; גדור שגדר פרצותיהן של ישראל; חבר

שחבר את ישראל לאביהן שבשמים; סוכו שנעשה להם לישראל כסוכה; יקותיאל שקו ישראל לאל בימיו; זנוח שהזניח עונותיהן של ישראל; מהמילים אבי {גדור} אבי {שוכו} אבי {זנוח} יש ללמוד שהיה משה אב ראש לבני ישראל בתורה, אב בחכמה ואב בנביאות. ואלה בני בתיה ... אשר לקח מרד. וכי מרד שמו? והלא כלב שמו! אלא אמר הקב"ה: יבא כלב שמרד בעצת מרגלים וישא את בת פרעה שמרדה בגלולי בית אביה.

אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה א, אות כו} - היתה בת פרעה מנשקת ומחבקת ומחבבת אותו כאלו הוא בנה, ולא היתה מוציאתו מפלטרין של מלך, ולפי שהיה {משה} יפה הכל מתאווים לראותו, מי שהיה רואה לא היה מעביר עצמו מעליו. והיה פרעה מנשקו ומחבקו, והוא נוטל כתרו של פרעה ומשימו על ראשו, כמו שעתידי לעשות לו כשהיה גדול.

אומר המדרש {ויקרא רבה פרשה א, אות ג} - רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי אמר לה הקדוש ברוך הוא לבתיה בת פרעה, משה לא היה בנך וקראתו בנך, אף את לא את בתי ואני קורא אותך בתי, שנאמר: אלה בני בתיה, בת יה ...

ואיך נקראה בתיה לפני שהתגיירה?

כותב הספר אשת חיל, {ח"א לגאון ר' יחיאל מיכל שטרן} - בפרקי דרבי אליעזר {פרק מח} הובא המצרים קראו לה בשם 'תרמית' והקב"ה קראה בשם בתיה.

א"כ מכל השמות שקראו לו, הוא נקרא בשם 'משה';

אומר המדרש {ויקרא רבה שם} - אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה חיך מכל שמות שנקראו לך איני קורא אותך אלא בשם שקראתך בתיה בת פרעה {שמות ב, י}: ותקרא שמו משה, ויקרא אל משה.

אומרים חז"ל {שמות רבה, פרשה יח, אות ג} - ויהי בחצי הלילה, הדא הוא דכתיב {משלי לא, יח}: טעמה כי טוב סחרה לא יכבה וגו', אתה מוצא שאמר הכתוב {במכת בכורות}: כי אין בית אשר אין שם מת, היאך אתה מונה כל טפה וטפה שהיה מוציא מצרי לכל אשה ואשה או שהטפה הראשונה הוא בכור ונמצאו כל בנים מתים, שנאמר {תהלים עח, נא}: ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם, טפה ראשונה. הנקבות בכורות אף הן מתות, חוץ מבתיה בת פרעה, שנמצא לה פרקליט טוב, זה משה, שנאמר {שמות ב, ב}: ותרא אתו כי טוב הוא. לפיכך אמר שלמה: טעמה כי טוב סחרה {משלי לא, טו}: ותקם בעוד לילה, באיזה לילה, ויהי בחצי הלילה.

באים חז"ל ומונים עשרה אנשים שעלו חיים לגן עדן {מסכת דרך ארץ זולא סוף פ"א} - חנוך בן ירד, אליהו, משיח, אליעזר עבד אברהם, חירם מלך צור, עבד מלך הכושי, יעבץ בנו של ר' יהודה הנשיא, בתיה בת פרעה וסרח בת אשר. ויש אומרים אף ר' יהושע בן לוי.

יוכבד אמו של משה - מתה. עמרם אביו - מת. משה רבינו - מת. ורק בתיה בת פרעה נשארה חיה - איך יכול להיות???

יותר מזה, אומרים חז"ל {ילקוט שמעוני, יחזקאל רמז שס"ז} - שלשה עשר הם שלא טעמו טעם מיתת אלו הם: חנוך, ואליעזר עבד אברהם, ומתושלח וחירם מלך צור, ועבד מלך הכושי, ובתיה בת פרעה וסרח בת אשר, ושלשה בני קרח, ואליהו ז"ל ומשיח ור' יהושע בן לוי.

אומר התורה שלמה - בת פרעה. ותקם בעוד לילה - זו בתיה בת פרעה. גויה היתה ונעשתה יהודיה, והזכירו שמה בין הכשרות, בשביל שעסקה במשה, לפיכך זכתה ונכנסה בחייה לגן עדן.

כותב הזוהר הקדוש {פרשת שלח קס"ז ע"ב} - בהיכל אחד יש בתיה בת פרעה, וכמה רבוא ואלפי נשים זוכות אתה, ולכל אחת ואחת מהן יש מקומות של אורות ועדונים ללא דחק כלל. שלש פעמים בכל יום הכרוזות מכריזים: הרי דמות משה נביא הנאמן באה! ובתיה יוצאת למקום פרגוד אחד שיש לה, ורואה דמות משה ומשתחוה אליו, ואומרת: אשרי חלקי שגדלתי אור זה. וזה ענוגים שלה יותר מכלם.

נשאלת השאלה - לכאורה הדבר לא מובן. מה זכתה בתיה שלא זכו לזה - לא יוכבד ולא עמרם ולא אף א' אחר?

שנים אני מחפש תשובה לשאלה הזו; שאלתי כמה וכמה תלמידי חכמים שאמרו לי תירוץ שהוא נכון לכאולה - "כך היא הנהגת הבורא וכך רצונו" - אבל השנה בס"ד מצאתי תשובה - מציאה גדולה! - בספר צהלי ורני, שהוא תוספת לספר שנקרא נחלת דבש;

הוא פותח בדברי המדרש במשלי - "ותקם בעוד לילה - זו בתיה בת פרעה. גויה היתה ונעשתה יהודיה, והזכירו שמה בין הכשרות, בשביל שעסקה במשה, לפיכך זכתה ונכנסה בחייה לגן עדן"

אזכה לחופתו, ברית כרותה לשפתים, ולא ראתה בחופתו, כי נשא אשה במדין.

אומרת הגמרא {מסכת סוטה יב, א} – {שמות ב-א} וילך איש מבית לוי. להיכן הלך? אמר רב יהודה בר זבינא: שהלך בעצת בתו. תנא: עמרם גדול הדור היה, כיון (שראה שאמר) פרעה הרשע כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו אמר: לשוא אנו עמלין?! עמד וגירש את אשתו – עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו: אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות; פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ז ולעוה"ב פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת, שנאמר {איוב כב-כח} ותגזר אומר ויקם לך. עמד עמרם והחזיר את אשתו; עמדו כולן והחזירו את נשותיהן. ומי השתתף בחתונה המיוחדת?

אומרת הגמרא {שם} – הושיבה עמרם באפריון, ואהרן ומרים מרקדין לפניו ומלאכי השרת אמרו {תהילים קיג-ט} אם הבנים שמחה. וכשנולד משה רבינו ונתמלא כל הבית אורה, מה עשה עמרם?

אומרת הגמרא {מסכת סוטה יב, ב – יג, א} – לאחר טביעת המצרים בים סוף נאמר {שמות טו-כ} ותקח מרים הנביאה אחות אהרן וגו. וכי מרים היתה רק אחות אהרן ולא אחות משה? ומדוע איפוא מכנה אותה הכתוב 'אחות אהרן'? אמר רב עמרם אמר רב ואמרי לה ויש אומרים שאמר רב נחמן אמר רב: מלמד שהיתה מרים מתנבאה כשהיא היתה עדיין רק אחות אהרן קודם שנולד משה. ואומרת: עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל, וכיון שנולד משה נתמלא כל הבית כולה אור, עמד עמרם אביה ונשקה על ראשה, ואמר לה: בתי, נתקיימה נבואתיך. וכיון שהטילוהו (את משה) ליאור עמד אביה וטפחה, על ראשה, ואמר לה: בתי, היכן נבואתיך? כלומר, כיצד תתקיים נבואתך אם יטבע משה ביאור? והיינו דכתיב {שמות ב-ד} ותצב אחותו מרחוק לדעה מה יעשה לו שביקשה מרים לידע מה יהא בסוף נבואתה האם ינצל משה וישיע את ישראל כפי שניבאה.

א"כ יוכבד עושה למשה חופה – למה? היא התייאשה באמרה "כבר לא אזכה לראות בחופתו"; עמרם מתייאש ונותן לבתו סטירה באמרו "נו, איפה הנבואה שלך?!" – וכי יש חושך גדול יותר מזה – אבא שלה לא מאמין לה, האמא מיואשת, הילד כבר נזרק ליאור??? – יכל באותה שעה לעבור מצרי שעשה שחיית בוקר ולהפוך את התיבה ואז הלכה כל הגאולה!

באותה שעה חשוכה, מגיעה בתיה בת פרעה ליאור כדי להתגייר – דוקא בשעה הקשה ביותר מבחינת עם ישראל; אמר לה הקב"ה: "עכשיו את רוצה להתגייר? חייך! אתן לך את האור הכי גדול – את תזכי להציל את נותן התורה!!!" – בשונה מכולם שכבר התייאשו, היא עמדה באמונתה ובאה להתגייר! – ובכך הפכה להיות בתו של הקב"ה, וזכתה למה שאחרים לא זכו!

מה כל זה נוגע אלינו?

לכל א' וא' מאיתנו ישנם ימים של אור וישנם ימים חושך. מאד קל לדבוק בקב"ה בימים של האור, וכמו שכותב החזון איש זצ"ל 'אנשים שזמרת הבטחון על שפתותיהם' – אישה בסדר, ילדים בסדר, פרנסה בסדר, בריאות בסדר – הכל ב"ה הולך אצלם כמו שעון שוויצרי; אשתו נפקדת ב"ה כל שנה, הילדים מתחנכים בת"ת הטובים ביותר, בישיבות הטובות ביותר, ברגע שהם יוצאים לשידוכים – תוך 24 שעות הם כבר מאורסים – הכל מצוין אצלם! – גן עדן בעולם הזה! ותמיד תשמע מהפה שלהם "ברוך ה'!" – כל זה עד מתי? עד שמתחיל להיות 'באג' במערכת ☺;

כותב החזון איש {אמונה וביטחון, פרק ב} – נקל להיות בוטח בשעה שאין עיקר התפקיד של הביטחון, אך מה קשה להיות בוטח בשעת תפקידו באמת, נקל לשגר בפיו ובשפתיו את הביטחון, שהוא להלכה ולא למעשה, רק כמתענג על דמיונות מזהירים ומשמחים, ומרוב הימים הוא מטעה את עצמו ומטעה את אחרים, כי אמנם עלה על בני גילו במידת הביטחון, ולאמיתת הדבר משמש במדה זו להטבת חלומות נעימים על העתיד הכמוס.

אתה בא לא' מ'זמרי הבטחון' ואומר לו שיש לך קשיים בפרנסה – "דוד, מה קרה לך?! מה אתה בלחץ?! הקב"ה זן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כנים. מה אתה מודאג?! בחייך, הדלקת נר לרשב"י?! תתחיל

ידוע שיום זה גאולה ולילה זו הגלות, שכך אומרת הגמרא {מסכת ברכות יב, א} – אמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב: כל שלא אמר אמת ויציב שחרית ואמת ואמונה ערבית לא יצא ידי חובתו, שנאמר {תהילים צב-ג} להגיד בבקר חסדך ואמונתך בלילות.

אומר רש"י – שנא' להגיד בבקר חסדך. וברכת אמת ויציב כולה על חסד שעשה עם אבותינו היא שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם וברכת אמת ואמונה מדבר בה אף על העתידות שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על במות אויבינו כל אלה הנסים התדירים תמיד.

מתי הגיעה בתיה בת פרעה להתגייר?

אומרת הגמרא {מסכת יבמות כד, ב} – ת"ר: אין מקבלין גרים לימות המשיח.

לעתיד לבוא, אמר הנביא {ישעיה נד, יב} ושמתי ככד שמשתיך ושעריך לאבני אקדח וכל גבולך לאבני חפץ – האבנים המשתלבות של ירושלים יהיו עשויות יהלומים! – מי לא ירצה לבוא ולהתגייר?! הכסף יחשב לחול!

מספרת הגמרא {מסכת ב"ב עה, א} – {ישעיה נד-יב} ושעריך לאבני אקדח ואת שערי חומות ירושלים, אמר הקב"ה, אתקין מאבן גדולה שייחקק בה חלל הפתח במקדח. כלומר: אבנים תהינה כ"כ גדולות שכל השער יהיה חצוב מאבן אחת: חלל הפתח, המזוזות, המפתן והסף. כי הא כאותו המעשה, דיתב רבי יוחנן וקא דריש שר' יוחנן ישב והיה דורש על פסוק זה: עתיד הקב"ה להביא אבנים טובות ומרגליות שהם כגודל של שלשים אמות על שלשים אמות וחוקק בהן פתחים שרוחבם עשר אמות על גובה עשרים אמות ומעמידן בשערי ירושלים וישמשו כשערי העיר ירושלים. לגלג עליו על ר' יוחנן, אותו תלמיד אחד התלמידים, ואמר: "השתא כביעתא דציצלא לא משכחינן הלא אין אנו מוצאים אבנים טובות אפילו בגודל ביצת יונה קטנה! כולי האי משכחינן האם ימצאו בימות המשיח אבנים גדולות כעין אלו שהזכיר רבי יוחנן?! לימים לאחר זמן הפליגה ספינתו של אותו תלמיד בים, חזא ראה מלאכי השרת דיתבי וקא מינסרי שיושבים ומנסרים אבנים טובות ומרגליות שהם כגודל ל' אמות על ל' אמות וחוקק בהן חלל שרוחבו עשר ברום בגובה עשרים אמות. אמר להו שאל אותו תלמיד את המלאכים: הני למאן למה מיועדות האבנים הללו? אמרו ליה: שעתיך הקב"ה להעמידן בשערי ירושלים. אתא לקמיה דרבי יוחנן חזר התלמיד ובא לפני ר' יוחנן. אמר ליה התלמיד לר' יוחנן: דרוש רבי לך נאה לדרוש כאשר אמרת, כן ראיתי! אמר לו ר' יוחנן: ריקא אדם ריק שכמותך אלמלא (לא) ראית את הדבר בעיניך לא האמנת?! מלגלג על דברי חכמים אתה! נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות והמיתו.

א"כ אומרים לנו חז"ל, גרים יתקבלו רק לפני ביאת המשיח – לאחר שיגיע משיח זה כבר יהיה מאוחר!

בתיה בת פרעה באה להתגייר בזמן שהם היו בצרות – בזמן שהם השתעבדו בפרך! כאשר הכו בהם! כאשר הרגו אותם! הבת של פרעה גודלת באותו בית שבו התנהל ה'קבינט' של מצרים, שדן כיצד להשמיד את עם ישראל! – וכי את נורמלית ללכת ולהידבק עכשיו בעם ישראל?! – זה הזמן??? – היא באה להתגייר בדיוק בזמן הכי לא מתאים {לכאורה!} – וזה מה שאומר שלמה המלך "ותקם בעוד לילה" – כאשר היו ישראל רדופים ומזוכים; כאשר הם היו בתקופה הכי חשוכה שלהם, אמרה בתיה בת פרעה: "אני רוצה להצטרף לעם הזה! אני רוצה לדבוק באלקים שלהם!", אמר לה הקב"ה: "את לקחת את משה להיות בנך, חייך את תהי בתי – בת – י"ה (בתו של הקב"ה)".

כל התורה שאנחנו לומדים – בזכותה של בתיה בת פרעה, שהצילה את משה רבינו, וכל המציל נפש אחת מישראל כאילו הציל עולם ומלואו!

באים חז"ל ואומרים דבר נורא;

מספר המדרש {אוצר אגדות התורה – ערך משה בתיבה} – הניחה יוכבד את בנה בתיבה וחיפתה אותה מלמעלה בוילון דק כמין חופה, באמרה: "מי יודע, שמא לא אזכה ליום חופתו". ואחר נטלה את התיבה והניחה אותה בסוף על שפת היאור והלכה לה.

אומר הבן יהודע {סוטה שם} – שעשתה לו אמו חופת נעורים. נ"ל בס"ד כיונה בחופה זו, לעשות פועל דמיוני להמשיך לו שמירה מן אור מקיף, שהוא מסמא עיניהם של חיצונים, כן המצריים יסתמו עיניהם ולא יראוהו, אך הואיל והוציאה מפייה מילין אלו, שאמרה שמא לא

להדליק, תראה איך הכל זורם! אם תרצה אתן לך קמע, תראה איך יתחילו לצמוח לך חרובים בפתח הבית" ☺

הוא מאמין חזק בכל הפסוקים, הוא יודע כל מה שזו בענייני הביטחון! יש לו ברוך ה' סופר-מרקט עם שמונה קופאיות, מרויח טוב, הכל הולך מצוין ברוך ה'! כל מי שבא אליו עם קשיים בפרנסה, נותן לו עלה אחד מהערבה - "קח את זה, אתה תהיה מסודר".

יום אחד מתעורר האיש ומוצא שלט מול ה'סופר' שלו - 'כאן יפתח בע"ה בל"ג בעומר סופר רמי לוי'; הדופק כבר לא עובד כמו שצריך... "אתם מכירים את מי שפותח כאן את החנות?"

"רמי לוי"
"אין מקום אחר, רק פה!?!!"

"אדון דוד, מה קרה?! אתה רוצה, יש לי פה ערבה... תדביק את זה על החלון של רמי לוי" ☺

כל 'זמרי הביטחון' הם זמרים, כל זמן שלא נגעו להם ב'רגלים' שלהם. ברגע שמישהו נגע להם בפרנסה, כל השירה של הביטחון נעלמת. ואז מה הוא עושה?! בהתחלה לא נעים לו, כי הוא היה 'זמר הביטחון מספר 1'. אבל אחרי שמתחילים לטפס לו על הפרנסה, הוא מגייס את כל 'כוחות הביטחון', כדי להילחם כנגד אותו בנאדם - "דבר איתו... יורד לשדה חבירו"... תגיד לו שאני אפעיל את הרב הזה, שיוציא עליו חרם ויגמור לו את העסק! הוא בא ופותח לי עסק מול החנות!?!"

"אדון דוד מה אתה בלחץ?! יהיו פה הרבה סופרים בסביבה, אם אצלך לא יהיה חלב, אז יקנו אצלו... מה הבעיה?! אתה חושב שיחסר לך משהו ממה שנגזר עליך!?"

אומר החזון איש, כל 'זמרת הביטחון' נעלמת לבנאדם ברגע שנגעו בו - זה לא נקרא 'אדם מאמין'. הניסיון של האדם הוא כאשר הכל חשוך אצלו ולא הולך לו שום דבר - שהילדים לא הולכים בקו שלו, והבריאות רופפת והפרנסה ברצפה - אז הוא נבחן! ברגעים האלה זה החכמה לדבוק בקב"ה! - ואם כך הוא יעשה, הוא יזכה לנסי ניסים!

מוכא בשם החפץ חיים [שם עולם, פרק כ"ב], אומר דוד לשלמה בנו: {מ"א ב, ז} ולבני ברזלי הגלעדי תעשה חסד והיו באכלי שלחנך כי כן קרבו אלי בברחי מפני אבשלום אחיך - מה פירוש "קרבו אלי"?

כותב הספר זהב מרדכי - וצריך ביאור הלשון "קרבו אלי", שהרי ברזלי ובניו הם שעשו חסד עם דוד, שקרבו אותו וסעדו אותו בעת צרתו, והיה מן הראוי לומר כי כן "קרבו אותי"?

ושמעתי בשם החפץ חיים שביאר, דעל מעשה החסד שעשו עם דוד עדיין לא היה מגיע להם שכר כה גדול של "והיו באוכלי שלחנך", ולכן דייק דוד לומר "כי כן קרבו אלי", והיינו שהמשיכו לכבד אותו כמלך אע"פ שהיה בלא שררה ובלא עם, ועבור זאת קבלו שכר של קרבה למלכות "והיו באוכלי שלחנך".

א"כ לדבוק בקב"ה שהכל הולך - זו לא חכמה. החכמה היא להתקרב אליו גם כשקשה לך! כשהכול הולך קשה - שם תדבוק בו!

(ברוך שאמר)

חופת נעורים - רבי שבת יודלביץ

"והנה נער בוכה, קרי לה נער וקרי לה ילד ותקח את הילד? תני הוא ילד וקולו כנער דברי רבי יהודה אמר לו רבי נחמיה א"כ עשייתו בעל מום למשה רבינו ע"ה (שכילד היה לו קול נער) אלא מלמד שעשתה לו אמו חופת נעורים בתיבה אמרה שמא לא אזכה לראות בחופתי" (מדרש רבה)

אי, לב של אם רחמיאית. לב של אמה. הכניסה אותו אמו לתיבה וחופה על ראש - "שמא לא אזכה לחופתי".

מספרים סיפור, ואספר לכם:

בעיר גדולה באוסטריה התאספו יחד בעצה, לבנות בית כנסת גדול לרומים בית ה'. לקראת הנחת אבן הפינה הודיעו בעיר כי כל איש אשר "דבנו לבו" לתרום זהב כמשקל אבן הפינה, הוא זה שיתכבד בהנחת אבן היסוד. כמו כן, רב העיר שהיה מקובל גדול גאון וצדיק מופלא, הבטיח שהנותן את האבן יבקש ויקבל ברכה והבטחה - על כל אשר יחפוץ.

בין הקהל שהתאסף לשמחה של מצווה עמד יהודי, כמדומני שהיה רופא, והוא נאות לתרום זהב כמשקל האבן - סכום עתק. הוא זכה ביריית אבן הפינה לכבודה של המצוה.

עם סיום המעמד הוא לא המתין זמן מיותר, אלא פסע לבית הרב הקדוש על מנת לבקש ברכה והבטחה.

"מה בקשתך?" שאל הרב.

הוא שב לאחור כשעה עם הסכמה. הם הסכימו - היא והוא. מסירות נפש. הרבי הבטיח ובירכם. וחיל - ורעה - יאחזו... ואכן, העניינים החלו להתגלגל בקצב מהיר:

חלפו שבועות מספר ונכסיו החלו לצבור הפסדים. עסקיו הסתבכו ובזמן קצר איבד את רוב רכושו בעסק ביש. בחלוף זמן נוסף מצבו החמיר ובמהלך חודשי העיבור הוא נותר עני ואביון. כחודש לפני הלידה - הוא נפל למשכב ולאחר כשבועיים שבק חיים.

האם עתירת הנכסים, לשעבר, נותרה ללא פרוטה והתביישה להשאר בעיר. נטלה את שארית חפציה ונדדה לעיירה אחרת.

סמוך מאוד לפני הלידה היא יצאה לדרך, כאשר בכוונתה להגיע לכפר סמוך וללדת שם. הדרך היתה קשה, קור, רוחות וגשמים עם שלג כבד שהחל לרדת. חולשה רבה תקפה אותה, וחששה שהנה היא הולכת לקפוא מקור. עד שלפתע נצנץ כבר מרחוק אור מפאתי הכפר. היא אזרה את שארית כוחותיה וצעדה עד הבית בקצה הכפר. היה זה ביתו של האופה. אותו אופה מלבד היות אופה, היה צדיק גדול.

נקשה האשה בדלת החצר. בני הבית הזדרזו לארחה ולסדר לה מיטה למנוחה. לא חלפו שעות ספורות - והיא חבקה בן. נתמלא הבית אורה. האם נישקה את הילד חיבקה וגיפפה אותו בכל ליבה, גאתה בבכי נרגש - בכי של פגישה ראשונה עם בנה הנוול לאחר שנים רבות, מי יכול לתאר את הרגשות, ובכי של פרידה, אהה אלוקים...

כחלוף יומיים ילדה גם אשתו של האופה. היא - חבקה בת. אמרה אם הבן לבעלת הבית נעשה להם חופת נעורים קטנה במיטתם, נעשה שידוך. כך עשו.

למחרת הברית, נפטרה אם הילד, והסתלקה לבית עולמה, מנין אנשים מצומצם ליוה אותה לבית העלמין.

הילד הקטן נותר בבית האופה ובעלת הבית גידלה אותו שנים רבות במסירות. ומי היה ילד זה? המהרש"א!

לאמו היולדת קראו רחל, אבל מהרש"א ראשי תיבות: שמואל אדליש, כלומר שמואל בן אדל. שמו ושם ספרו בישראל - מהרש"א נחקק בגמרא על שם אמו האומנת מרת אדל!...

כאשר גדל המהרש"א - לאיש, יצא שמו בעיירות הסמוכות. רבים ביקשו לקחתו לחתן. הוא מיאן: "לא" השיב "ערכו לי כבר חופה בהיותי בעריסה אתחתן עם בת האופה. אמה של בת זו - גידלה אותי, הייתי לה לבן - ולהם אני חב את חיי". ועל שם אמו זו הוא נקרא: מהרש"א.

הבנתם? "אמר הקב"ה, מכל עשר שמות שיש לך איני קורא אותך אלא משה, בשם שקראה לך בתיבה בת פרעה" - האם האומנת, האם שגידלה אותו!!

החלום
נספר מעט על המהרש"א.

מספרים כי למהרש"א היו שערות ארוכות וקשרם לחבל היורד מתקרת הבית, וכך למד תורה בלילות, כאשר נרדם וראשו היה נשמת מעייפות חש בכאב מהשערות הקשורות, ועל ידי כך התעורר והמשיך בתלמודו. סיפרו עוד כי פעם אמר אחד מתלמידיו בשעת השיעור כי הוא חפץ לישון. הגיב המהרש"א,

נוסף לקראתו מעוררו משנתו בחזקה, ושואלו: "היכן מתגורר רבי שמואל בן רבי יהודה לוי (שם אביו של המהרש"א)?" פניו של האיש האירו כספירים. שאלו השמש "ראשית, אמור לי מי אתה ומה שמך?"

"אני אליהו הנביא"

"ומי האיש הראשון שראית?"

"הוא שאול הקדוש מלך ישראל". ומה מעשיכם כאן? "בשמים, בבית דין של מעלה מתנהל דין מסויים בענין שאול ודוד המלך, כאשר הפסק צריך להינתן על ידי חכם וגדול מהעולם הזה, - והוא המהרש"א. לכן באנו אליך". הוסיף אליהו הנביא לאמור: "הזהרו בכבודו כי גדול הוא מאד, תורתו וצדקתו חשובה בשמים! אבל אל תספר מה שראית כי ביום שתגלה את אשר ראו עיניך מות תמות".

השמש לא התאפק, ולאחר כמה ימים עלה על הבימה במרכז בית הכנסת, ואמר בקול גדול: "ישנם מתנגדים למהרש"א, בתוכנו מתהלכים מחרחרי מחלוקת לדבר עתק על צדיק, אך דעו לכם כי כך וכך הווה מעשה, ובמעשה זה נודע לי, כי המהרש"א בדורנו הוא פוסק בשמים. החלטתי לספר לכם על כך אע"פ שאני מסיים את חיי בעקבות הגילוי. וזה יהיה לכם האות והסימן כי הסיפור אמת, כאשר אסתלק מהעולם בימים הקרובים ממש". וכך הווה. מאותו יום פחדו ללחום במהרש"א.

הרב שמואל אידליש - בן אדל - "ויהי לה לבן".

שכר שיחה נאה

"ליכא מידי דלא רמיזא באוריתא" (תענית ט ע"א), אין לך דבר שאינו רמוז בתורה. לא תמיד מחפשים, ולא תמיד מוצאים, ולא תמיד מפיקים את הלקח הנכון. ובי היה המעשה -

סובבתי בארצות הברית, לטובת מוסדות התורה. שבעה כוללי אברכים, ובהם מאות לומדים בעלי משפחות, ואני שלוחם. הזמן קצר והמלאכה מרובה. פקדתי את מעונו של סוחר עשיר בר אורין, יודע ספר ומוקר תורה. קבלני בחביבות והתפתחה שיחה בדברי תורה. זה חלק מהטכס, חציו לה' וחציו לכם. והוא, ברוך השם, כגל של אגוזים. אתה נוטל אחד, ועשרה מדרדרים אחריו. כל אמרה, "שומע ומוסיף". אין מה לומר, היה נחמד. שעה של קורת רוח. הכלל, הגיע למעשה, והצטדק: העסקים אינם כתמול שלשום, אדרבה, שאאציל לו ברכה. הפעם, אין ביכלתו לתרום.

האמת, גם אם לא כעסתי, הקפדתי. הכל יודעים מדוע אני בא, ודאי שלא כדי להעביר ערב בווארטים קלילים. זמני יקר, והאברכים תלויים בי. היה אומר בתחילת הערב, והייתי ממשיך לכתובת הבאה, למה עשה לי את זה.

אילו היה אומר מראש: המצב קשה, אין לי, אולי הייתי משכנעו. הייתי מזכיר לו דברי הגמרא (גטין ז ע"א): אם רואה אדם שמזונותיו מצומצמים יעשה בהם צדקה, ושוב אין מראים לו סימני עניות. וכתב הרמב"ם (הלכות מתנות עניים פ"ו ה"ב): לעולים אין אדם מעני מן הצדקה, ואין דבר רע ולא הזק נגלל בשביל הצדקה. יש מה לומר. ישתכנע, ירויח. אם לא, אמשיך הלאה. אבל מה כעת. בזבז לי ערב.

אמרתי: "עשית לי תרגיל, למדת ממשה רבינו" -

על כך לא חשב! ממשה רבינו, מה למד?!

אמרתי: "זה שייך לספור" -

אמר: "אדרבה!" יהיה זה סיום נאה לערב נפלא.

אמרתי: "הספור ידוע, החוזה מלובלין זצ"ל בקש בעל תוקע למנינו. הואיל ותקיעת שופר 'חכמה ואינה מלאכה' (ראש השנה כט ע"ב) בחר ב'חכימא דיהודאי', רבי בונים מפשיסחא זצ"ל, שהיה מצעירי תלמידיו. נאות הרבי מפשיסחא, אבל הודיע שאינו יודע כונת התקיעות. קבע לו החוזה זמן, ולמדו עומק כונת התקיעות דמיושב ודמעומד ברוממות השגותיו. והרבי מפשיסחא "שומע ומוסיף", ושואב מלא חפנים ממעניות החכמה. כשסיים לימוד כונת התקיעות, הודיע לחוזה שבעצם אינו יודע לתקוע... יש לחפש בעל תוקע אחר, בקי ורגיל...

תמה החוזה, אף הקפיד: למה לא אמרת מראש, כשהצעתי לך את התפקיד?!

ענה: למדתי זאת ממשה רבינו, אב הנביאים. כשנגלה אליו הקדוש ברוך הוא בסנה ואמר לו: "לכה ואשלחך את פרעה והוצא את עמי בני ישראל ממצרים" (שמות ג, י), חקר: "הנה אנכי בא אל בני ישראל ואמרתי להם אלקי אבותיכם שלחני אליכם, ואמרו לי מה שמו, מה אמר אלהם" (שם, יג). ובארו רבותינו ששמותיו של הקדוש ברוך הוא כפי הנהגותיו, "שמי אתה מבקש לידע, לפי מעשי אני נקרא" (שמות

רבה ג, ו). ובקש לדעת מה הנהגה העליונה ביציאת מצרים, והודיעו הקדוש ברוך הוא שם הנהגת ספירת כתר עליון (תקוני זהר נא, ב), "אהי"ה אשר אהי"ה" (שם, יד). היש לנו מושג מה התגלה לו באותה שעה, הלא אמרו (ברכות ז ע"א) שהיתה זו עת רצון להשיג בלא הגבלה! והורוה שלשת האותות שיעשה לעיני העם, וגם בהם לקחים וסודות אין מספר -

ואז אמר: "בי ה', שלח נא ביד תשלח" (שמות ד, יג)...

ויש להבין: אם נחוש היה בדעתו כי "לא איש דברים אנכי" (שם, י), מדוע שאל "מה שמו" וחקר לאותות? אלא שרצה לדעת ולהבין ולהשיג ולא היה בדעתו ללכת...

אף אני כן, סיים הרבי מפשיסחא. רציתי לדעת הכוונות לאשורן, ולתקוע אין ביכלתי...

אף אתה כן - סימתי - ישבת ושאלת ודרשת ושמת, ולבסוף הודעת שאין ביכלתך לתת, ממש כמשה רבינו...

כמה שמח לשמוע שלמשה רבינו, ולרבי מפשיסחא, ולא עצמו, ראש אחד!

כבר ספרתי - הגאון רבי אייזיל חריף זצ"ל הקשה קושיא חמורה ותרץ תרוץ חריף, כדרכו. היה שם אחד, מאותם הקופצים בראש. קרוב לודאי שלא הבין לעמקם, לא את הקושיא ולא את התרוץ. אבל שמע 'בערך' וקרא: "הרי ממש כך הקשיתי גם אני, וכך תרצתי! לי ולרב ראש אחד!"

"אין ספק", הסכים עמו רבי אייזיל, "אבל הראש האחד שוכן על כתפי..."

"טוב", סימתי. "אבל אם נהגת כמשה רבינו - אז, במטותא, עד הסוף!"

לא הבין: "מה פרוש 'עד הסוף'?"

הסברתי, ואין פשוט מזה: "הקדוש ברוך הוא נגלה למשה רבינו ושלחו בשליחותו. חקר משה רבינו להנהגת הבורא ביציאת מצרים להשגה והבנה, ולאחר מכן הודיע שאין ביכלתו. עד כאן, נהגתם כמוהו -

אבל בסופו של דבר הרי הלך בשליחות הבורא!"

אף אתם, הודעתם שאין ביכלתכם. אבל זה לא נעצר כאן. בסופו של דבר, פתחו נא ידכם!"

חיך חיך רחב, והתברר שבכל זאת יכל... (והגדת)

"בבן אמך תתן דפי"

לכתחילה, חשב הגאון רבי ישראל מסלאנט זצ"ל להיות נחבא אל הכלים, צדיק נסתר. לשם כך השתלם במקצוע הנגרות, להיות 'גדול, הנהנה מיגיע כפיו'. למד להתפלל במהירות עצומה עם כל הכוונות ושינן את כל הש"ס בעל פה כדי שיוכל להגות בו תוך כדי עבודתו, לקיים "יגיע כפיו כי תאכל, אשריך וטוב לך" (תהלים קכח, ב), יגיע כפיו ולא יגיע מח.

ולבסוף החליט שלא לשם כך נתנו לו כוחות כבירים. מצא לנכון לזכות את הדור ואת הדורות הבאים בתנועת המוסר בחתירה לשלמות אישית כוללת, בין אדם למקום ובין לחברו. כדי שיתקבלו דבריו, הסכים לגלות את גאונותו העצומה. הגיע לויילנא, מטרופולין של תורה, קבע למודו בבית הכנסת שבחצר זריצא והחל להשמיע את שעוריו המדהימים, שארכו שלוש וארבע שעות ובהם בלל חצי הש"ס בחריפות עצומה, כשהלומדים אינם מספיקים אלא לרשום מראי מקומות וראשי פרקים. לאחר מכן, העידו, נזקקו לשבועיים ימים כדי לעמוד על מהלך שיעור אחד. בהקדמת הספר "עולת שמואל" כותב המחבר: "בשנת ת"ד דרך כוכב חדש בשמי התלמוד בוילנא בהופיע בה הגאון הגדול והנפלא מוהר"י סלנטר זצ"ל שהראה נפלאות בעוצם חידודו ופלפולו שהפליא לב השומעים ותהום כל העיר בבוא אליה רב גאון חריף כזה. הצעירים המצוינים בהלכה התקנאו בו, ויחרו בכל עוז לעשות כמתכנתו ולחבר פלפולים שנונים כמוהו".

בוילנא נודע לתהילה ישיבת 'רמייילס', בראשה עמדו הגאונים רבי מרדכי מלצר זצ"ל בעל "תכלת מרדכי", ורבי אליעזר טייץ תלמיד הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל. כשעזב רבי אליעזר טייץ את משרתו, הוצעה לרבי ישראל מסלאנט. שמח להזדמנות להרחיב מעגל השפעתו, שהרי זו הייתה כל משרתו. החל להרצות שעוריו בשיבה, והם הפכו לאבן שואבת ללומדי העיר גאוני התורה. חש רבי ישראל שבעקפיץ נפגע מכך מעמדו של רבי מרדכי מלצר, ראש הישיבה הוותיק, לא היסס, והתפטר ממשרתו! ויתר על המעמד וההשפעה והמשכורת, ושב ללמוד בבית הכנסת שבחצר זריצא!

ממי למד זאת? מהתורה, וממנחיל התורה.

כידוע, עוד לפני לידתו נועד משה רבינו להיות מושיען של ישראל (סוטה יב ע"א), הנתונים בשעבוד קשה ומו. הצטער בצער כל יחיד מהם כאילו היה זה צערו (שמות רבה א, כז) ואמר: "מי יתן מותי תחתין!" נגלה אליו הקדוש ברוך הוא, וגילה לו שגם השכינה כביכול מצטערת בצערם של ישראל (שמות רבה א, ה) ותגאל כביכול עם גאולתם (פרקי דרבי אליעזר לח). הוא שנבחר להיות הגואל, "ואם אין אתה גואלם אין אחר גואלם (שמות רבה ג, ג) -

ובמקום לשמוח כל כך בגאולתם ולרוץ לגאלם, סרב! שבעה ימים התעקש, עד שחרה בו אף ה'!

ומדוע? כי אהרן התנבא במצרים (שמות רבה ג, טז משמואל א ב, כז). וכשמשוה רבינו יבוא, יאפיל עליו ויעמידו בצל! חשש: "עכשיו אכנס בתחומי של אחי, ויהא מצר בשביל כך". ולא הלך עד שהובטח: "וראך, ושמוח בלבו" (שמות ד, יד)!

ונספר - בבחירתו למד הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל בישיבת דודו הגאון רבי וואלף איגר זצ"ל בברסלאו. בהיותו בן שנים עשרה כבר כתב את חדושי על מסכת חולין, ובהיותו בן חמש עשרה כבר השמיע שעוריו בישיבה. הגביר רבי איציק פרנס מליסא בקש ליכות בו עבור בתו, והגיע עם שני תלמידי חכמים מופלגים כדי לתהות על קנקנו. החלו לשוחח עמו בלימוד, ולא ענה להם. התאכזבו, ובקשו לשוב על עקבותיהם. השתאה דודו, ושאלו לפשר הדבר.

ענהו: "אילו הייתי עונה להם, חייב הייתי לומר לאחד שנעלמו ממנו דברי התוספות במקום פלוני ומהשני נשמטה גמרא מפורשת. אמרתי לנפשי: מוטב שיתבטל השדוך, ולא אלבין פניהם..."

התפעל מצדקתו של הבחור, ואמר לו: "ניחא. אל תתפלפל אתם, אלא השמייעם מחידושיך".

נעתר רבי עקיבא איגר, ושטח בפניהם אחת ממערכותיו הנודעות. התפעמו, והמליצו בכל פה על השידוך שקם ונהיה. שב החותן לעירו, וסיפר כולם על האוצר בו זכה. הזמין את החתן לביקור, וכל לומדי העיר התכוננו להקיפו בחבילי שאלות ולשמוע פלפוליו. הגיע, ושאלוהו, והוא כאלם לא יפתח פיו. השמיעו חדושיהם, ואינו מגיב. כגודל הציפיות, גודל האכזבות. הריונים הגיעו לאזני החותן, שרמז לחתנו שישבו לישיבה. הפרת התנאים תגיע אליו.

ענה שברצונו להישאר בליסא כל השבוע. תמה החותן, והבליג.

לקראת סוף השבוע חזר החתן על כל לומדי העיר, הזכירם את קושיותיהם והפתיעם ברוחב בקיאותו. מזה נשמט דיוק לשון הרמב"ם ומזה נתעלמה סוגיא ערוכה. המם בעומק עיונו, חילק בין הנושאים והכביר ראיות. הפריך פלפולי טרק והרחיב בחידושים נכונים. וכולם הודו והמליכו ואמרו: זכה רבי איציק פרנס ביהלום שבכתר!

התמרמר החותן: "אם כך גדול חילך לאורייתא, למה גרמת לי עגמת נפש כה רבה! למה כבשת מעיני, גן נעול מעין חתום!"

ענה, שכאשר הגיע לליסא מצא ששוהה כאן חתן נוסף וחותרו מתפאר בו. ובאמת כלי מפואר הוא, והכל מתפלפלים עמו ומתפעלים ממנו וחותרו רווה ממנו רוב נחת. ושיער, שאם יגלה כוחו ועוצם גאונותו יאפיל על אותו חתן -

ובלם עצמו. הפיל עצמו לתוך כבשן האש של גלגול וביטול, ולא פגע במעמדו של אותו חתן!

כך סיפר הסבא מנובהרדוק זצ"ל ("מדרגת האדם", מאמר חשבון צדק פ"ו), ונחמו מה!

כמה מבליטים אנו מעמדנו תוך הדיפת הזולת לצד, אם לא לתהום! בחוג החברה, ובחוג המשפחה!

ודוד המלך אומר: "תשב באחיק תדבר, בבן אמך תתן דפיי" (תהלים נ כ), ופרש רש"י: דבר גנאי, לדחותו. לשון: "יהדפנו" (במדבר לה, כ). וזה פרט מיוחד בוידוי: "דברנו דפיי", דבורים שנועדו להדוף את הזולת ממעמדו בחברה או במשפחה.

משה רבינו מוכן היה לותר משום כך על הגאולה. ואנו נדרשים, בסך הכל, לא לדחוף את עצמנו קדימה. לא להאפיל על הזולת!

(והגדת)

בספר "לב שלום" שגם כן מכבד נקודה זו: עה"פ ויהי בדרך במלון ויפגשהו ה' ויבקש המיתו (ד', כ"ד) "ויבקש המיתו - למשה, לפי שלא מל את אליעזר בנו. ועל שנתרשל - נענש עונש מיתה. תניא, א"ר יוסי: ח"ו, לא נתרשל, אלא אמר: אמול ואצא לדרך? - סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים! אמול ואשהה שלשה ימים - הקב"ה צוני לך שוב מצרים! ומפני מה נענש מיתה? - לפי שנתעסק במלון תחלה" (רש"י).

משמעות הדברים היא, שהציווי של "לך שוב מצרימה" דוחה את מצוות מילה וקודם למילה, ומשה נהג כשורה במה שאיחר את המילה מחמת ציווי זה - על

אף גדלותה של מילה שנכתר עליה י"ג בריתות וכו', שכן לא נענש אלא על ש"נתעסק במלון תחילה", אך על עצם העיכוב במילה - לא נענש.

ומעתה נשאלת השאלה: אם כה דחופה היתה ההליכה למצרים ללא כל דחוי, וקיום ציווי "לך שוב מצרימה" דחה אף את מצוות מילה - היאך נבין את שהותו של משה עצמו שבעה ימים שלמים שבהם פיתה ה' את משה עד שהסכים ללכת למצרים?

אלא שהטעם שהוצרך ה' לשכנע את משה לילך היה - כידוע - חששו של משה מפגיעתו של אהרן, ורואים אנו מכאן שבין אדם לחברו כ"כ גדול וחמור - אף יותר מהציווי של "לך שוב מצרימה" שדוחה מילה!!

אלא שלכאורה צריך טעם, מדוע? וכי בין אדם לחבירו אינו מצוה ככל המצוות? אם מצוות מילה נדחתה - מדוע בני"א לחבירו לא ידחה?

לא שייך דחיה בבין אדם לחבירו

אלא למדים אנו מכאן, שכל דחיית מצוה אחת מפני חברתה כגון עשה דוחה ל"ת וכדו' - אינה שייכת אלא במצוות שנוגעות אל העושה לבד, אשר אז כששתיהן מוטלות לפניו - אחת יכולה לדחות את השניה מפני חומרתה.

אבל אם לי יש מצווה חשובה וחמורה ומאידך עומד כבודו או צערו של האחר - הכל נעצר! כי המצוות שלי אינן יכולות לבא על חשבון הזולת, ואינני בעה"ב בכדי לדחות זה מול זה!!

פעם נלוותי ע"פ בקשתו של ר' אליהו לאפיין זצ"ל עמו, והלכנו יחדיו לאיש פלוני ע"מ להוכיחו על דבר מה, אשר צירופי לענין היה נצרך. בבואנו לביתו פתחה לנו אשתו את הדלת, הכניסה אותנו אל החדר וקראה לבעלה, אך מכיון שלא בכל יום מזדמן לה בביתה ביקור שכזה - נעמדה אף היא בפתח החדר להאזין לשיחה.

ר' אליהו שאל בשלומי של בעה"ב, התעניין במצבו ושוחח כך עם בעה"ב כרבע שעה, בירכו לשלום - ויצא לדרך.

בדרכנו הסביר ר' אליהו את פשר הנהגתו זו, כי היות שאשתו של אותו בעה"ב ניצבה כל העת בפתח החדר, לכן על אף שבאמת מחמת חומרת מעשיו - היה מגיע לו ההערה ומגיע לו הבזיון אפי' מול אשתו, אבל מה שנוגע לאשתו - הרי היא לא חטאה ולא פשעה, ואילו ההערה לבעלה תפגע גם בה, וא"כ היאך נעשה ונקיים מצוות תוכחה באיש בעודנו עוברים על בין אדם לחבירו בעלבונה של אשתו?!

(לב שלום)



"על כן יהיו דבריך מועטים"

היה אדם גדול, הצדיק הקדוש רבי שמעון מירוסלאב זצ"ל. האריך ימים והפליג למעלה מגיל מאה בבריאות איתנה. מלבד מאור עיניו שכבה. גם לעת זקנותו המופלגת כתת רגליו ונסע אל צדיקי דורו, מהם שהיו נכדים של חבריו. הגיע אל הצדיק הקדוש רבי אליעזר מדז'יקוב זצ"ל שקבל פניו בכבוד מלכים, ושאלו: "אל נא יקפיד עלי מר, לא לקנטר כונתי. תורה היא, וללמוד אני צריך. במה זכה לכזו אריכות ימים".

לא הקפיד, וענה: "מעולם לא היו לי קושיות על הנהגת השם יתברך".

לא הבין הרבי מדז'יקוב: "נאה ויאה, אך מה לזה ולאריכות הימים".

"אה, אסביר למעלתו. אם יש קושיות, עונים לך: בוא תעלה ונסביר הכל. אני אין לי קושיות, ומשאירים אותי כאן..."

לא כדאי להקשות קושיות.

הנה משה רבינו נשלח לגאול את ישראל, ומראש נאמר לו שפרעה לא ישלחם מיד, אבל לא שיער שעול השעבוד עוד יכבד. ומה שארע כן, ודתן ואבירם נצבו לקראתו ופגעו בו והאשימוהו באסונם של ישראל, התפרץ וקבל: "למה הרעתה לעם הזה, למה זה שלחתיני, ומאז באתי אל פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה, והצל הצלת את עמך" (שמות ה, כב-ג). ואמרו (שמות רבה ה, כב) שבאותה שעה בקשה מדת הדין לפגוע במשה, וכיון שראה הקדוש ברוך הוא שבשביל ישראל הוא אומר לא פגעה בו מדת הדין. ועם זאת לא יצא פטור בלא כלום: "ויאמר ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה" (שמות ו, א), העשוי לפרעה תראה ולא העשוי למלכי ז' אומות כשאביאם לארץ (רש"י), מכאן נטל משה את הדין שלא יכנס לארץ (שמות רבה ו, ד) -

"אל תבהל על פיך ולבך אל ימהר להוציא דבר לפני האלקים, כי האלקים בשמים ואתה על הארץ, על כן יהיו דבריו מעטים" (קהלת ה, א), שמירה גדולה צריך לשמור פיו ולשונו שלא יטיח בשום רמז כלפי מעלה, כגון האומרים בדרך תמיחה: הבורא ימחול לי, למה זה כך וכך, או איך ברא זה כך. וזו עברה חמורה, כי הכל בחכמה וביושר ובאמת ובצדק (של"ה, שערי האותיות ערך השתיקה).

הלא נראה. היה יהודי גדול. צדיק הדור היה, שאמרו (כתובות ה ע"א) שמי שמוריד גשמים בתפלתו הרי זה אור על צדקתו, כי מפתח הגשמים ביד הקדוש ברוך הוא לבדו (תענית ב ע"ב). וזה סימן שהוא צדיק גמור (מועד קטן כח ע"א). צדיק כזה היה חוני המעגל (תענית יט ע"א). והיה גדול הדור, ענה על כל קושיא ששאלוהו חכמים (תענית כג ע"ב). רק על פסוק אחד היתה לו קושיא: כל ימינו של אותו צדיק היה מצטער על מקרא זה, "שיר המעלות, ששוב ה' את שיבת ציון היינו כחלמים" (תהלים קכו, א) [כחלום נדמה גלות

אומר המדרש הגדול – כולם עבדו עבודת פרך, חוץ מעמרם. לא נתפתה ליבו ועשה לבנה אחת.

ביום הראשון בא עמרם – "כמה צריך לעשות?"

- מינימום לבנה.

עשה לבנה אחת, ונח...

ר' עמרם, מה איתך?! יש אפשרות לעשות בוכטות! תיודע מה זה, חמישים לבנים, מאה דולר ללבנה... 5000 דולר! ... שלושה חודשים יש לך דירת חדר בבני-ברק! לא כדאי! תתחיל לעבוד!

אמר עמרם – כמה צריך לעשות?! אחד?! אחד אני עושה...

למחרת בבוקר... כשבאו הנוגשים ואמרו להם "מה שעשיתם אתמול בכסף, היום אתם עושים גם, אבל בחינם!"

- איאיאי... למה לא היה לנו שכל, כמו לעמרם...

פתאום כולם אמרו – עמרם גדול הדור, הוא רואה למרחקים!

בספר באר יוסף, לר' יוסף סלנט, הוא מבאר עפ"י זה, גמרא {מסכת פסחים לט}.

הגמרא אומרת, מרור זה שאנו אוכלים, על שום מה?

על שום שמיררו המצרים את חיי אבותינו במצרים...

שואלת הגמרא – איזה מרור לקחת?

ואומרת – רצוי לקחת חזרת, כי תחילתה רך וסופה קשה.

אז זה בדיוק כמו שהיה במצרים.

אומר רש"י – שבתחילה נשתעבדו בהם ע"י שחר...

בהתחלה זה היה רך – היה בכסף... אחר כך זה היה קשה...

אז כמו שהיה במצרים, בהתחלה רך ובסוף קשה, אותו דבר תאכל מרור!

שואל הבאר יוסף – למה אתה צריך לאכל בתחילתו רך? הרי ביום הראשון שילמו להם כסף, זה היה מתוק...

הרי ביום הראשון הוא בא הביתה עם חבילה של דולרים... אז למה ביום הראשון אתה צריך לאכל חזרת, שהיא בהתחלה רכה?

כי במצרים, גם ביום הראשון זה היה בסדר... אז אתה עושה זכר למה שהיה רך, או שאתה עושה זכר למה שהיה מרור???

ביום הראשון זה היה כסף! אז זה לא היה בעיה... אז מה פתאום אתה צריך לאכל חזרת, שתחילתה רכה וסופה קשה???

כך שואל הבאר יוסף, ועונה תשובה נפלאה – אדם שנקלע לצרה... אם הוא לא אשם בצרה, אז הוא לא אשם... אם כל הצער והיגון שיש לו, הוא לא מאשים את עצמו בצרה...

אבל ברגע שהוא אשם בצרה, הוא הביא על עצמו את הצרה, אז לא רק שכוואב לו מהצרה עצמה, אלא כוואב לו "איך הבאתי על עצמי את הצרה..."

הצרה מתעצמת, ברגע שהיא באה, כתוצאה ממה שאני הבאתי על עצמי...

אומר הבאר יוסף – זה מה שכתוב כאן, שצריך להביא חזרת... זה שביום הראשון שילמו להם כסף, זה היה תחילת המרור, כי אם ביום הראשון הם לא היו מתפתים אחרי הכסף, הם לא היו עושים כל-כך הרבה לבנים, אז גם למחרת, הם לא היו צריכים לעשות כל-כך הרבה לבנים.

יצא שמה שהם התפתו ביום הראשון, שזה היה בפה רך, זה הביא עליהם את המרור. המרירות באה, כתוצאה מזה, שזה היה רך!

אם בהתחלה זה היה קשה, אז הם לא היו מגיעים למצב כזה!

הם הפילו את עצמם במלכודת הזאת, לכן זה כאב להם.

אומרת הגמרא – תיקח חזרת, שתחילתה רכה, כי היא עצם זה שהיה רך בהתחלה, זה תחילת המרור שלהם!

אומר הספר באר יוסף – עפ"י זה תוכל להבין, בשעה ששבט לוי לא עבד... שכולם למחרת בבוקר ראו, שעמרם לקח לבנה אחת, לכולם כאב הלב "למה לא עשינו, מה שעשה גדול הדור?! ... אם היינו עושים ככה, היום לא היינו נופלים בתוך המלכודת הזאת..."

שבט לוי היה פטור מעבודת פרך... למה?

כך מובא במדרש {תנחומא, פרשת וארא, אות ו} - אמר רבי יהושע בן לוי: שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך.

רש"י מביא את זה {ד, ת} ויאמר אלהם מלך מצרים למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו לכו לסבלתיכם

לכו לסבלתיכם. לכו למלאכתכם שיש לכם לעשות בבתים. אבל מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי, ותדע לך שהרי משה ואהרן יוצאים ובאים שלא ברשות.

משה ואהרן כל הזמן יוצאים ונכנסים, סימן שהם לא היו בעבודת פרך.

למה זכה שבט לוי, להיות פטור מעבודת פרך?

לכאורה זה פלא... למה?

הרי פרעה העביד אותם, פרעה רוצה כסף, פרעה רוצה שיבנו לו ערי מסכנות... הוא רוצה להטיל עליהם מיסים, יש לו מטרה....

פתאום באים אליו, ואומרים לו – תשמע, יש לנו איזה 278,000 שלא עובדים... למה לא עובדים???

בבל שהיתה שבעים שנה (רש"י). אמר: היש מי שישן ברציפות שבעים שנה. פעם הלך בדרך ונטה לנוח, וקם כעבור שבעים שנה. לא הכירוהו ולא כבדוהו, חלשה דעתו ובקש רחמים, ומת (תענית כג ע"א).

ולמה עשה לו ה' כן -

להורות, שלא שואלים על פסוק, לא שואלים על דבר ה'!

וכבר העירו, שבספרו של הרב מברייסק זצ"ל על הרמב"ם מביא הוא את ההלכה, מקשה קושיא, וכותב: "וצריך עיון". חוקר חקירה, מביא ראיה, מישב את הקושיא והדברים מאירים. בספרו על התורה לעולם אינו מקשה קושיא ומצריך עיון לפני הישוב. כי על הבורא יתברך אין מקשים קושיות. יש לך הסבר, מה טוב. אין לך, אל תאמר מאומה: "על כן יהיו דברים מעטים!"

בגמרא (נדרים לב ע"א) אמרו, שבכלל ששאל אברהם אבינו עליו השלום: "ה' אלקים במה אדע כי אירשנה" (בראשית טו, ח), נאמר לו: "ידע תדע כי גר יהיה זרעך" ונגזרה גזרת גלות מצרים. יש כאן דברים עמוקים, אבל בפשטותו: לא כדאי לשאול שאלות!

אמר לי פעם יהודי מחיפה: אברהם אבינו נצטוו בעקדה: "קח נא את בנך". אמר: "שני בנים לי", למי הכוונה. "את יחידך". אמר: "זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו". "אשר אהבת". אמר: "את שניהם אני אוהב". עד שנאמר לו: "את יצחק, והעלהו לעולה" -

אילו לא היה שואל, היה לוקח את ישמעאל ומעלהו לעולה, והיינו נפטרים מצרתם של הערבים...

ללמדנו עד כמה אפשר לחסוך, כשלא שואלים שאלות! (והגדת)

ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך {שמות א, יג}

אומר רש"י - בפרך. בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו.

מה זה עבודה קשה?

בחז"ל במדרש יש מחלוקת - אם הכוונה לעבודה קשה שאין לה קצבה, או עבודה קשה שאין צריך לה, או מלאכת האיש על האישה, או האישה על האיש...

הרמב"ם {הלכות עבדים פרק ראשון, ו} כותב - כל עבד עברי אסור לעבד בו בפרך. ואיזו היא עבודת פרך זו עבודה שאין לה קצבה ועבודה שאינו צריך לה אלא תהיה מחשבתו להעבידו בלבד שלא יבטל.

אז ממילא, אם כתוב ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך, אז משמע, שאלה היו העבודות.

אומרת הגמרא {מסכת סוטה יא, ב} - בפרך רבי אלעזר אמר בפה רך.

אומר רש"י - בפרך בפה רך. משכום בדברים ובשכר עד שהרגילום לעבודה.

היה כאן פיתוי בכסף, ופיתוי בדברים, למה הכוונה?

הגמרא {מסכת סוטה} אומר ר' אליעזר בר' שמעון, שביום הראשון לעבודה, הגיע פרעה, ופרעה שם על עצמו לבנים, כדי להראות שגם הוא עובד...

מי שהיה אומר "יש לי בעיות בחוט שדרה... פריצת דיסק..." ..

אמרו לו - לפרעה יש יותר דיסקים ממך ☺ אם הוא עובד, גם אתה יכל לעבוד!

כל התירוצים לא היו אקטואליים, בזמן שהיו רואים את פרעה עובד.

אומר המדרש {תנחומא, במדבר, פרשת בהעלותך, אות כ} - שבשעה שאמר פרעה (שמות א, י יא): הבה נתחכמה לו, וישימו עליו שרי מיסים, קבץ את כל ישראל ואמר להם בבקשה מכם עשו עמי היום בטובה, הינו דכתיב (שמות א, יג): ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך, בפה רך, נטל סל ומגרפה, מי היה רואה את פרעה נוטל סל ומגרפה ועושה בלבנים ולא היה עושה, מיד הלכו כל ישראל בזריזות ועשו עמו בכל כחן, לפי שהיו בעלי כח וגבורים, כיון שחשכה העמיד עליהם נוגשים ואמר להם חשבו את הלבנים, מיד עמדו ומנו אותם, ואמר להם כזה אתם מעמידים בכל יום ויום. מנה את הנוגשים של מצרים על השוטרים של ישראל, והשוטרים התמנו על יתר העם, וכשאמר להם (שמות ה, ז): לא תאספון לתת תבן לעם, היו באין הנוגשים ומונין את הלבנים ונמצאו חסרות, היו מכין הנוגשים את השוטרים, שנאמר (שמות ה, יד): ויכו שטרי בני ישראל, והיו השוטרים מכין על יתר העם ולא היו מוסרין אותן בידי נוגשים, ואומרים מוטב אנו ללקות ואל יכשלו יתר העם.

במדרש הגדול, וכך מופיע גם במדרש תורה שלמה... הוא מביא שפרעה הציע כסף, כך גם מביא רש"י בגמרא {מסכת סוטה}...

אם ניקח למשל דוגמא, באו ליהודים, אמרו להם - רבותי, 100 דולר ללבנה...

עשר לבנים מקבלים בונוס!

נו... יהודים מקבלים כסף, למה שלא יעבדו?!

כולם עובדים ברוך ה'... בסוף היום סיימו לעבוד... אמרו - רבותי, בואו ונלך לקבל כסף...

יש מחלוקת, אם הם שילמו להם או לא... בכל אופן, למחרת אמרו להם - רבותי, מה שעשיתם אתמול בכסף, היום בלי כסף!

לזה אומר רש"י - בפה רך, בתחילה הציעו להם לעבוד בשכר... אחר כך הציעו להם לעבוד קשה...

נו... יהודים מקבלים כסף, למה שלא יעבדו?!

כולם עובדים ברוך ה'... בסוף היום סיימו לעבוד... אמרו - רבותי, בואו ונלך לקבל כסף...

יש מחלוקת, אם הם שילמו להם או לא... בכל אופן, למחרת אמרו להם - רבותי, מה שעשיתם אתמול בכסף, היום בלי כסף!

לזה אומר רש"י - בפה רך, בתחילה הציעו להם לעבוד בשכר... אחר כך הציעו להם לעבוד קשה...

ככה... לא רוצים לעבוד...

כל מי שלא הספיק את מכסת הלבנים, לקחו את הילד שלו, ושמו באמת הבנין...

לא הבאת לבנים... לוקחים ומכסים אותו עם טיט !...

פתאום פרעה שומע, שיש שבט של 278,000 שלא עובד... אוכל ישן ולומד... "זה בסדר, אני מסכים שישבו וילמדו"

מה זה?! מאיפה פרעה הביא את זה?!

כתוב במדרש הגדול, ומביא את זה הכלי יקר בפרשת יצא, מביא את זה החזקוני על המקום, שבשעה שפרעה הגיע להלוויה של יעקב אבינו, הוא ראה דבר משונה – את ארונו של יעקב אבינו, נושאים 12 אנשים בלבד. שום נכד, לא מורשה לגעת בארון! רק מנשה ואפרים, היו מורשים, רק לאחר שהסבא יעקב, בירר את הכתובה שלהם, ומצא שהיא כשרה והנישואין היו כדת וכדין...

אומרים חז"ל במדרש {בראשית רבה, פרשה ק, אות ב} - אמר להם תנו דעתכם שלא יגע ערל [אחזד] במטתי, שלא לסלק את השכינה מעלי, אלא כסדר הזה עשו לי, שאו אותי שלשה מן הצפון ושלשה מן הדרום שלשה מן המזרח שלשה מן המערב, כשם שאתם עושין לי כך אתם עתידין להעשות ארבעה דגלים במדבר והשכינה באמצע.

במדרש תנחומא {פרשת במדבר, אות יב} כתוב, מי לקח באיזה צד - והיאך צום. אמר להם: יהודה ויששכר וזבולון יטענו מטתי מן המזרח, ראובן ושמעון וגד יטענו מן הדרום, דן ואשר ונפתלי יטענו מן הצפון, בנימין ואפרים ומנשה יטענו מן המערב. יוסף אל יטעון, למה. שהוא מלך, ואתם צריכין לחלוק לו כבוד. לוי אל יטעון. למה, שעתידין לישא את הארון, ומי שטוען את ארונו של חי העולמים, לא ישא ארונו של מת.

פרעה הגיע להלוויה, ורואה דבר מענין – הוא רואה שלוי לא נוגע...

שאל פרעה – למה הוא עומד בצד? מה קרה?!

אמרו לו – תשמע, זה השבט הכי מרומם כאן! השבט הזה, לעתיד לבוא, כשהקב"ה יתן לנו את התורה, הוא עתיד לשאת את הארון.... מי שנושא את ארונו של הקב"ה, לא נוגע בארונו של מת! כך אמרו לפרעה, בהלוויה של יעקב...

כתוב הכלי יקר {פרשת יצא ל, ו} - על כן אמר יעקב לוי לא ישא ארונו לפי שלעתיד ישא ארון הקודש, ועל כן נהגו המצרים כבוד בשבט לוי כי ראו שיעקב נהג בו כבוד, ועל כן לא נשתעבדו בהם המצריים

אם אנחנו מחפשים, נדבך נוסף, של מעשה אבות סימן לבנים – היות וחומש בראשית, מסתיים בנשיאת ארונו של יעקב... כשם ששם ציוה יעקב, ששבט לוי לא נוגע... זה אפשר בתחילת פרשת שמות, לשבט לוי, לא להיות בעבודת פרך.

אומר החזקוני {שמות ה, ד} - לכו לסבלותיכם. הטעם מפני מה זכו שבימי של לוי להיות חופשי משעבוד מצרים כששעבדו מצרים בישראל מתחילה היה פרעה משעבד עצמו עמם כדי שיתאמצו במלאכה כדדרשינן בפרך, בפה-רך באותה שעה נזכר שבטו של לוי מה ציוה יעקב בשעת פטירתו, שלא ישארו לוי לפי שהיה עתיד לשאת את ארון הקודש ולא רצה לשעבד עצמו ולא הכריחם פרעה. מיום ההוא והלאה הוקבע להיות משועבד כל מי שעבד עצמו, ועוד נמצא באגדה, אברהם מסר כל קבלת התורה ליצחק, ויצחק ליעקב, ויעקב ללוי, ולוי זרעו הושיבו ישיבות במצרים ולפי שלא היו יודעים שום מלאכה ולא נסו בה, רק בתורה היה כל עסקיהם לא נשתעבדו במצרים. כאן בחזקוני כתוב, שלא המצריים הם אלו ששחררו מעבודה, אלא לוי אמר, אם יעקב לא נתן לנו לשאת את ארונו, ודאי שלבנים אנו לא נושאים!

הרמב"ן כותב {ה, ד} - ומנהג בכל עם להיות להם חכמים מורי תורתם, ולכן הניח להם פרעה שבט לוי שהיו חכמיהם וזקניהם. והכל סבה מאת ה'.

בספר אמת ליעקב, לגאון ר' יעקב קמינצקי... ראייתי שמביא את זה גם, הדברי חיים... כתוב, שיעקב במצרים, כבר הכין את הקרקע, לפטור את שבט לוי מן העבודה... איפה?

כתוב בסוף פרשת ויגש {מז, כב} - רק אדמת הכהנים לא קנה כי חק לכהנים מאת פרעה ואכלו את-חקם אשר נתן להם פרעה על-כן לא מכרו את-אדמתם

כותב האמת ליעקב – כל מה שעשה יוסף, הכל היה למען מטרה אחת, שיהיה שבט אחד בישראל, שבט לוי, שיהיה פטור מן המס, ולכן כשגזר פרעה על ישראל לעבוד, היו שבט לוי פטורים מזה, כי כן היה החוק בארץ מצרים, שנעשה ע"י יוסף, ושבט הכהונה פטור ממיסים, ומקבל את כל האוכל שלו, מידי המלכות, ולכן כשאומרת התורה {א, יא} וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם... שבט לוי היה פטור מכל מס, והרי פרנסתו מאוצר המלוכה, על כן היה פטור מן העבודה.

כך מביא ר' יעקב קמינצקי, לבאר את מה שכתוב בסוף פרשת ויגש.

(ברוך שאמר)

שלח ביד מי שתשלח שלח נא ביד תשלח. אומר הרמב"ן והנכון בעיני, רש"י אומר שלח נא ביד תשלח אהרון, אבל הרמב"ן אומר בדרך הפשט לא כתוב ביד מי, אומר דבר נורא, ביד תשלח, מי שתשלח. אמר להקב"ה יש אצל כלל ישראל חמש מאות תשעים ותשע אלף ותשע מאות תשעים ותשע אנשים שיותר ראויים ממני, ביד תשלח, והנכון בעיני. שלח נא ביד כל אשר תשלח כי אין אדם בעולם שלא יהיה הגון יותר ממני לשליחות. אתם שומעים? מי שתשלח. והסיבה למשה בכל הסרבנות הזה ענותנות הגדולה מכל אדם אשר על פני האדמה. כולם ראויים יותר ממני. הוא מדבר עם הבורא עולם, זה לא אחד שאומר אני לא צריך ברכה בחופה, אני לא צריך עליה. אתה מדבר עם הבורא עולם, הוא הרגיש ככה. משה רבינו ידע את האמת.

התירוץ לזה, איך הוא הרגיש פחות מכולם, כתוב ב'אגרת הרמב"ן', הרמב"ן כותב באגרת "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, אם חכם או עשיר הוא עליך לכבדו שיותר חכם ממך, ואם רש הוא ואתה עשיר או חכם ממנו זה סיבה לכבד אותו, חשוב בליבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא ושוגג ואתה מזיד". אם הוא יותר חכם אתה צריך לכבד אותו כי הוא יותר חכם, אם אתה יותר חכם אתה צריך לכבד אותו כי עליך יש תביעה יותר, אתה יותר ברמה רוחנית, אתה מזיד והוא שוגג. אז מה אמת? מי שווה יותר? מי שחכם יותר או מי שטיפש יותר? אני יוצא מבולבל מהרמב"ן. אני אשאל אתכם קושיה יותר חמורה, מה הדין בבאין בבת אחת כמו בסוגיית שני שילין, אתה יושב עם עוד שני אנשים מדברים בשיחה, עם ראובן ושמעון. ראובן יותר חכם ממך ושמעון יותר טיפש ממך, את מי אתה צריך לכבד? אומר הרמב"ן את שניהם. את ראובן תכבד יותר בגלל שהוא יותר חכם, שמעון תכבד יותר כי הוא פחות חכם, יש לו פחות תביעה. אז מה אמת? מה דורשים מבן אדם? קושיה חמורה, נכון? מה התשובה?

אני לא יודע תשובה, אני יודע דבר אחד, שכולנו מקיימים את אגרת הרמב"ן על כל פנים אני, איני רוצה להגיד בשם הציבור אבל בהפוך. אני מקיים את אגרת הרמב"ן אבל הפוך. כשאני רואה אדם שאני יותר חכם ממנו אני מסתכל עליו מלמעלה למטה, מה הוא ברמה שלי? כשאני רואה אדם יותר חכם ממני, מה החכמה הוא נולד ככה, הוא מכסא כבודו, מה החכמה? אני עמל. אם יהיה שניים בבת אחת אני גם אסתדר, אני שווה יותר משניהם. בדוק ומנוסה, כל אחד יבדוק בעצמו. אז מה האמת? התירוץ הוא כל הנושא של כבוד הוא לא שייך לשכל, שייך למידות. טבע של האדם שהוא רוצה להרגיש שהוא שווה יותר מכולם. אז אם זה המידות אז פה הוא מפרש שזו פה הוא מפרש ש, אבל מי שיש לו טבע של ענוה, של משה רבינו אז פה הוא מפרש כך. משה רבינו אומר כולם ראויים יותר ממני, למה? הוא התכוון שהוא חכם יותר מכולם יש לו יותר תביעה אז ממילא מאגרת הרמב"ן אפשר להבין את זה. כבוד זה לא דבר ששייך לשכל, זה שייך למידות, לתכונה, לרגש. בטבע של האדם שהוא רוצה להרגיש שהוא שווה יותר מכולם אבל מי שיש לו טבע של הנהגה. פעם ניגש אל ה'חזון איש' איזה נער צעיר, הוא אמר הרבי יודע שהוא גדול הדור? ה'חזון איש' חייך הוא אמר בטח!. אז הוא שאל אז איך הרב מדבר עם כל יהודי הכי פשוט ועם כל ילד ממש בגובה העיניים בלי שום הרגשה? אומר ה'חזון איש' ככה, כל אחד שעומד מולי אני חושב באותו רגע ווער ווייס ווער ווייס, מי יודע, מי יודע, אם היה לו את הכוחות שלי לאיפה הוא היה מגיע, אם לי היה את הכוחות שלו איפה אני הייתי. זה 'אגרת הרמב"ן'

(הגר"א דיסקין)

בדרך הדרוש

וירא ה' אל משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה וגו' (כו, א) בש"ס סנהדרין (קיא, א) במלחמת פרעה אתה רואה אבל אי אתה רואה במלחמת ל"א מלכים עיי"ש. וצ"ב סיבת הדבר שנענש בדבר הזה דייקא. ונל"ב דהנה משה טען ואמר ה' למה הרעותה לעם הזה? ולכאורה לפמ"ש המפרשים דעל ידי הכבדת העבודה יכלו לצאת ממצרים קודם הזמן של ארבע מאות שנה שקושי השעבוד השלים הזמן הרי בדין הוא. אך במפרשים כתבו עוד גזירת כי גר יהיה ורעך שנגזר על אברהם אבינו כלל את כל זרעו, ונמצא שבני ישראל כבר השלימו יותר מחלקם במאתים השנה שנשתעבדו שם ובדין יצאו ולא הוצרכו לקושי השעבוד ולכן בא משרע"ה בטענה למה הרעותה לעם הזה אמנם זה רק אם עשוי היה בכלל זרע אברהם אבל אי אמרינן דישמעאל ועשו אינם בכלל זרע אברהם ויצחק הרי אינם בכלל כי גר יהיה

זרעך רק בני יעקב, וכיון שהגזרה חלה כולה על בני ישראל הרי עדיין לא השלימו את הזמן ושפיר היה צורך בקושי השעבוד וזוהו שמשה בא בטענה למה הרעותה חזונו דסבירא ליה שעשוי בכלל זרע יצחק, והנה מבואר בכתובים (פרשת ואתחנן) שמשה ביקש להיכנס לארץ ישראל, ונראה לומר שהינו כדי שיוכל לקיים מצות פרו ורבו, כי משה רבינו ע"ה לא היו לו בנות כי אם בנים, והרי זה שנוי במחלוקת אם בשני זכרים בלבד יוצא אדם ידי חובתו במצות פרו'ר. והנה כמעט שפירש מן האשה אמרו (שבת פ"א א) מאי דריש, נשא קל וחומר בעצמו, אמר ומה ישראל שלא דברה שכונה עמהן אלא שעה אחת וקבע להן זמן אמרה תורה והיו נכונים וגו' אל תגשו, אני שכל שעה ושעה שכונה מדברת עמי ואינו קובע לי זמן על אחת ככה וכמה עיי"ש. ומצינו (דב"ר ט) קרא את יהושע, אמר לפניו רבש"ע יטול יהושע

ארכי שלי ואהא חי, אמר הקב"ה עשה לו כדרך שהוא עושה לך, מיד השכים משה והלך לביתו של יהושע וכו' נכנסו לאהל מועד ירד עמוד הענן והפסיק ביניהם משנסתלק עמוד הענן הלך משה אצל יהושע ואמר מה אמר לך הדיבור וכו' עיי"ש. ורואים מזה שמשה היה רוצה לחיות וליכנס לארץ ישראל באופן שהדיבור יתייחד עם יהושע ולא עמו וכיון שכן שוב יוכל להשלים ולקיים מצות פרו'ר שהרי כל יוקרו לא פירש מן האשה אלא מחמת ששכינה מדברת עמו. ובכ"ן יבואר, דכיון שמשה בא בטענה למה הרעותה דס"ל שעשו בכלל זרע יצחק וההוכחה מהא דחזונו שיצחק אבינו קיים בו מצות פרו'ר, א"כ אמרינן דבשני זכרים ששכינה מדברת עמו. ובכ"ן יבואר, דכיון שמשה בא בטענה למה הרעותה דס"ל שעשו בכלל זרע יצחק וההוכחה מהא דחזונו שיצחק אבינו קיים בו מצות פרו'ר, א"כ אמרינן דבשני זכרים מקיים, ונמצא דשלא כדיון בקש משה לכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצות פרו'ר דהא כבר היו לו שני בנים, ולכן נאמר לו אז עתה תראה ולא במלחמת ל"א מלכים ודו"ק. (יצ"ב פתגם)